

NAKİBÜLEŞRAF MEHMED FÂİZ
EFENDİ'NİN TÜRKÇE ŞİİRLERİ: Mİ'RÂCİYYE,
TEBRİKNÂME VE NAZİRELER*

Ömer Said GÜLER**

ÖZET

Çoğunluğunu âlim şairlerin oluşturduğu Osmanlı şiir geleneği, bu özelliğini başından sonuna değin önemli temsilciler aracılığıyla sürdürmüştür. Bu geleneğe çeşitli tarz ve türlerde katkıda bulunan şahsiyetlerden biri de 18. yüzyıl İstanbulu'nun seçkin ulema ailelerinden birine mensup olan Mehmed Fâiz Efendi'dir (ö. 1208/1794).

İlim, şiir, hüsn-i hat gibi farklı yönleri bulunan Fâiz Efendi; Üsküdar, Edirne, Medine ve İstanbul gibi merkezi kadınlıklarda bulunmuş, ömrünün son demlerinde ise kadılık vazifesiyle birlikte nakîbüleşraf olarak da görev almıştır. Özellikle de bu son kademe, onun mevkii ve protokoldeki yerinden başka seyyidliğinin de açık bir göstergesi durumundadır.

Şiirlerinde Fâiz mahlasını kullanan şairin Türkçe bir divanı olduğu tezkirelerde bildiriliyorsa da bahsedilen divan bugün elimizde değildir. Bununla birlikte İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY3710 numarada kendisine ait bir şiir mecmuası kayıtlı bulunmaktadır. Fâiz Efendi'nin bizzat kendi yazdığı şiirlerle birlikte birinci sınıf şairlere ait başka manzumeleri de içeren bu mecmua, onun şairliği ve edebî şahsiyeti hakkında bir fikir edinmeye yeterli gelecek tür ve sayıda şiire sahiptir.

Mecmua içerisinde Fâiz Efendi'ye ait Türkçe şiirler; 121 beyitlik bir mi'râciyye, padişah ve sair devlet büyüklerine hitaben cülus, bayram, doğum, tayin gibi çeşitli münasebetlerle yazılmış tebrîknâmeler ile Bâkî, Şeyhülislâm Yahyâ, Nefî, Koca Râgıb Paşa, Salâhî, Sâlim gibi Osmanlı şiirinin büyük üstadlarına ait gazellere yazdığı nazirelerden oluşmaktadır.

Bu çalışmada Fâiz Efendi'nin hâl tercümesi, edebî şahsiyeti ve adı geçen mecmuada yer alan Türkçe şiirlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Mehmed Fâiz Efendi, Fâiz, nakîbüleşraf, mi'râciyye, tebrîknâme, nazire, mecmua.

* Makalenin geliş tarihi: 22.02.2022 / Kabul tarihi: 01.04.2022

** Dr., Araştırmacı, Abdullah Tivnikli İSAR Vakfı, osguler@isar.org.tr, (Orcid ID: 0000-0003-4608-5436).

Mehmed Fâiz Efendi'nin (Fâiz) Hâl Tercümesi¹

18. yüzyılın seçkin ulema ailelerinden birine mensup olan Mehmed Fâiz Efendi (ö. 1208/1794), Bağdatlı İsmâil Paşa'nın (ö. 1338/1920) verdiği bilgiye göre 1126 (1714-15) senesinde dünyaya gelmiş olup aslen Trabzonludur.² I. Mahmud'dan (1730-1754) III. Selim'e (1789-1807) değin beş Osmanlı padişahının saltanatı içerisinde sürdürdüğü vazife hayatının çoğunu müderrislik ve bir kısmını da kadılık ile geçirmiş, son demlerinde ise nakîbüleşraf olarak görev almıştır. Seyyidliğinin en açık tescili durumundaki bu kademe dolayısıyla ilmî-bürokratik hareketliliğini içeren en derli toplu hâl tercümesi, nakîbüleşraflık vazifesini sürdüren âlimlere dair biyografik kaynaklar içerisinde karşımıza çıkar.³

Gerek meşihat evraki arasında yer alan siyadet hüccetlerinde⁴ gerekse bahsedilen bu biyografik kaynaklarda kendisinin, Bıçakçılar İmamı olarak tanınan Abdullah Efendi'nin torunu şeklinde, dedesine nispetle takdim edildiği görülmektedir. Adı geçen bu âlim ise özellikle hadis ve kıraat ilimlerinde temayüz etmiş, devrinin meşhur âlim ve müelliflerinden biri olan Yüsufefendizâde Seyyid Abdullah Hilmi Efendi'dir (ö. 1167/1754).⁵

¹ Hâl tercümesi, büyük ölçüde, şairin *Kasîde-i Bürde* şerhinin incelemesi münasebetiyle hazırladığımız şu çalışmaya dayanmaktadır: Ömer Said Güler, *Ka'b b. Zühre'nin Kasîde-i Bürde'sine Osmanlı Döneminde Yazılan Türkçe Şerhler (Karşılaştırmalı İnceleme - Üsküdarî Ahmed Efendi, Abdurrahman Abdî Paşa ve İsmüddin Efendi Şerhlerinin Tenkitli Neşirleri)*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2021, s. 76 vd.

² Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifin*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1955, C. 2, s. 350. Paşa, burada "Fâiz et-Trabzonî" madde başıyla isim ve nisbesini "Seyyid Mehmed b. Seyyid Ahmed et-Trabzonî" şeklinde veriyor. Bursalı ise "Mehmed Fâiz b. Ahmed Trabzonî" şeklinde kendisine atıfta bulunuyor. Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, C. 1, s. 369.

³ Bu kaynaklar; Ahmed Nazif Efendi'nin (ö. 1280/1863-64) *Riyâzî'n-Nukabâ'sı* ile Ahmed Rifat Efendi'nin (ö. 1293/1876) *Devhatü'n-Nukabâ* isimli eserleridir.

⁴ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi (MA), Nakîbüleşraf Defterleri (ND), 29/0. İlgili defterin cildi üzerinde "... hüccetü'n-Nakîb 'ale'l-Eşraf Seyyid Muhammed Fâiz Efendi, hafîdü'z-Zühdi 'Abdullâh Efendi" şeklinde takdim olunduğu görülüyor.

⁵ Hâl tercümesi için bk. Fındıklı İsmet Efendi, *Tekmiletü'l-Şakâ'ik fî Hakki Ehli'l-Hakâ'ik*, haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 251-257; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C. 1, s. 66-67; Halit Özkan, "Yüsufefendizâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, C. 44, s. 41-42. Abdullah Efendi'nin hadis ilmindeki yeri ile ilgili olarak bk. Kadir Ayaz, "Bandırmalı Küçük Hâmid Efendi'nin Hadis İcazetleri ve Câmî'u rivâyâtü'l-fehâris ve lâmi'u icâzâtü ehli'l-fevâris Adlı Eserindeki Rivayet Birikimi", *Osmanlı'da İlm-i Hadis* içinde, ed. Zekeriya Güler v.dğr., İSAR Yayınları, İstanbul 2020, s. 417. Kıraat ilmindeki yeri ile ilgili olarak

Zâhid yahut Zühdi unvanlarıyla da anılan Abdullah Efendi, çeşitli medrese ve mahfillerde tadrise meşgul olarak Koca Râgıb Paşa (ö. 1176/1763), Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin (ö. 1202/1788), Müftizâde Mehmed Sâdık Erzincânî (ö. 1223/1808), Mustafa İzmîrî (ö. 1154/1741), Benderli Şeyhülkurrâ Ebûbekir Efendi (ö. ?), Bandırmalı Küçük Hâmid Efendi (ö. 1172/1758-59) gibi tanınmış pek çok simanın yetişmesine vesile olan⁶ hatırı sayılır bir müderris olduğu gibi, aynı zamanda bütün mübarek gecelerde padişah huzurunda tertip edilen meclislere hitap etmek üzere davet edilen meşhur bir vaizdi.⁷ Kendisinin uzun yıllar Fâtih Camii vaizi olarak vazife aldığı bilinmektedir.⁸ Bu zat, yine ulemadan Reisülkurrâ Mehmed Efendi'nin (ö. 1130/1717-18) oğlu, Reisülkurrâ Yûsuf Efendi'nin (ö. 1062/1651-52) de torunudur ki babası için de kullanılan Yûsufefendizâde nisbesi de buradan gelmektedir.⁹ Bununla birlikte kaynaklarda Bıçakçılar (Camii) İmamı vasfıyla öne çıkarıldığı da görülür.¹⁰ Oğlu Seyyid Ahmed Efendi (ö. ?) ise edebî şahsiyeti üzerinde duracağımız Mehmed Fâiz Efendi'nin babasıdır.

Mehmed Süreyya (ö. 1327/1909), Sadâret Kethüdâsi Kesriyelizâde Ebûbekir Bey'in (ö. ?) kızıyla izdivaç ederek kendisine damat olan Mehmed Fâiz Efendi'nin, müderrislik ve Galata kadılığı vazifelerinde bulunan Seyyid İbrâhim Edhem Efendi (ö. 1232/1817) ile Seyyid Süleyman Şefik Efendi (ö. ?) isminde iki oğlu olduğunu kaydetmektedir.¹¹ Fâiz Efendi, Kâ'b b. Züheyr'in (ö. 24/645 [?]) *Kasîde-i Bürde*'si üzerine yazdığı Türkçe şerhin mukaddimesinde kendisini "Ebû Edhem" künyesiyle takdim ettiği¹², büyük oğlunun, adı geçen İbrâhim Edhem Efendi olduğunu düşünebiliriz. Öte yandan şiirlerin bulunduğu mecmuada¹³ "nûr-ı aynım" diyerek söz ettiği ve ilmîyeye dâhil oluşuna tarih düşürdüğü Mehmed Hâlid Efendi'nin

bk. Ali Öge, 18. Yüzyıl Osmanlı Âlimlerinden Yusuf Efendizâde'nin Kıraat İlmindeki Yeri, Hüner Yayınevi, İstanbul 2015.

⁶ Halit Özkan, a.g.md., s. 41; Kadir Ayaz, a.g.m., s. 417.

⁷ Fındıklılı İsmet Efendi, a.g.e., s. 253.

⁸ Mehmed Süreyya, a.g.e., C. 1., s. 66-67. Abdullah Efendi'nin Fâtih Camii'nde verdiği derslerde *el-Câmi'u's-Sağîr*, *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye*, *Mesâbilu's-Sünne ve Meşâriku'l-Envâr* isimli eserleri takip ettiği aktarılıyor. Bk. Kadir Ayaz, a.g.m., s. 417.

⁹ Gerideki dipnotta da görüleceği üzere TDV *İslâm Ansiklopesi*'ndeki hâl tercümesi "Yûsufefendizâde" madde başıyla verilmiştir.

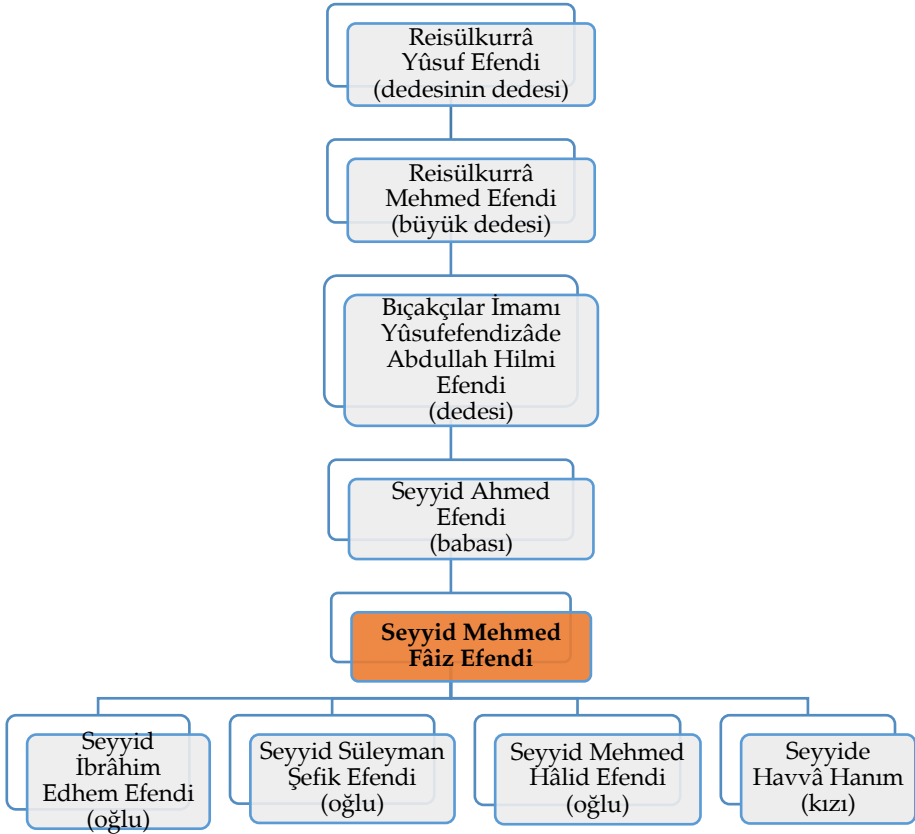
¹⁰ Nitekim *Sicill-i Osmânî*'de yer alan hâl tercümesi "Abdullah Efendi (Bıçakçılar İmamı)" başlığıyla takdim olunmuştur.

¹¹ Mehmed Süreyya, a.g.e., C. 2, s. 508; C. 3, s. 746.

¹² Mısır Milli Kütüphanesi, Mecami Türki Talat, nr. 79/2, vr. 21b.

¹³ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY3710, vr. 3b.

de onun bir diğer oğlu olduğu anlaşılmakta olup¹⁴ bu görünümüyle adı geçen zevat tam bir ulema ailesi olarak karşımıza çıkar. Bunlardan başka, "Hafide Seyyide Havvâ binti Nakîbü'l-esrâf Muhammed Fâiz Efendi" şeklinde imza edilmiş 1800 yılına ait tali bir belge¹⁵ aracılığıyla Fâiz Efendi'nin Havvâ Hanım (ö. ?) adlı bir de kızı olduğunu öğrenmiş oluyoruz.

¹⁴ Taylesânizâde Abdullah Efendi (ö. 1794-95 [?]), İstanbul tarihinde "Fâiz Efendizâdeler" olarak bahsettiği İbrâhim Edhem ve kardeşi Mehmed Hâlid Beyefendilerin 17 Safer 1204 (5 Kasım 1789) tarihinde "kabza alma" merasimlerinin olduğunu ve kabzalarını da babaları Fâiz Efendi'den aldıklarını aktarıyor. *İstanbul'un Uzun Dört Yılı (1785-1789): Taylesânizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi*, haz. Feridun M. Emecen, Tatar Yayınları, İstanbul 2003, s. 428.

¹⁵ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Selim III (AE.SSLM.III), 312.18164.1. Belge özetinde "Fâiz Efendi" yerine hatayla "Hâiz Efendi" şeklinde kayıtlı.

Bütün bu bilgiler doğrultusunda aile şeceresinin önemli bir kesitini şu şekilde aktarabiliriz:

Mehmed Fâiz Efendi'nin *Riyâzu'n-Nukabâ*¹⁶ ve *Devhatü'n-Nukabâ*'da¹⁷ kaydedilen resmî vazifelerine gelince, kendisi evvela 1160 Ramazan'ında (1747 Eylül-Ekim) müderris olarak ilmiyeye dâhil olmuş, aradan geçen uzun bir zamanın ardından 15 Muharrem 1190 (6 Mart 1776)¹⁸ tarihinde Kuds-i Şerif payesi ile Üsküdar kadılığına atanmış¹⁹, halefi Üsküdârî Mustafa İsmüddin Efendi'nin 1192 (1178-79) yılında vazifeyi devralmasına²⁰ değin buradaki görevini sürdürmüştür. Daha sonra 1199'da (1784-85) Bilâd-ı Hamse mevleviyeti statüsündeki Edirne kadılığına tevcih edilen Fâiz Efendi, buradaki mesaisini de halefi İmamzâde Sâdık Mehmed Efendi'nin 1200 Safer (1785 Aralık-86 Ocak) ayında ilgili kademeye getirilişine kadar devam ettirmiştir.²¹

Mehmed Fâiz Efendi'nin hâl tercümesini aktaran kaynaklarda onun hangi medresede müderrislik yaptığına dair herhangi bir kayıt yer almıyor ise de ilk kadılık mahalli olan Üsküdar kazasına tayin edildiğini gösteren belgede "Dârühadîs-i Süleymâniyye müderrisi" şeklinde belirtilen cari vazifesi doğrultusunda, kadılık öncesinde adı geçen medresede görev aldığını söyleyebiliriz. Bu müessese, aynı zamanda onun uzmanlık sahasını da aydınlatmakta olup tıpkı dedesi Abdullah Hilmi Efendi gibi hadis ilminde ön plana çıktığını gözler önüne sermektedir. Diğer yandan

¹⁶ Yunus Aktı, *Ahmed Nazif Efendi ve Nakibüleşraflara Dair Eseri: Riyâzu'n-Nukabâ - Tahlil ve Metin*-, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 88.

¹⁷ Ahmed Rif'at, *Devhatü'n-Nukabâ*, haz. Hasan Yüksel - M. Fatih Köksal, Dilek Matbaası, Sivas 1998, s. 107.

¹⁸ Bu tam tarihi Vak'anüvis Sâdullah Enverî, tarihinde zikrediyor. Bk. Hikmet Çiçek, *(Vekâyi'nüvis) Sadullah Enverî Efendi ve Tarihinin II. Cildinin Metin ve Tahlili (1187-1197/1774-1783)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2018, s. 305.

¹⁹ Üsküdar kadısı olarak vazifelendirildiğini gösteren tevcihat belgesi şurada kayıtlıdır: BOA, Ali Emiri Abdülhamid I (AE.SABH.I), 360.25152.

²⁰ Bk. *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u*, haz. Rıza Oğraş, Emirdağ Ofset, Burdur 2001, s. 203-204.

²¹ Bk. Ahmed Bâdi Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne: 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*, C. 2/1, haz. Niyazi Adıgüzel - Raşit Gündoğdu, Trakya Üniversitesi, Edirne 2014, s. 1285. Fâiz Efendi'nin Edirne kadısı olarak imza ettiği 9 Nisan 1785 tarihli bir vesikaya şu demirbaştan ulaşılabilir: BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), 520.26298.0.

müdürlükten kadılığa geçiş tarihi göz önünde bulundurulduğunda onun otuz yılını tedrisle geçirdiği görülmektedir ki bu önemli bilgiyi de burada özellikle ifade etmek gerekir.

Fâiz Efendi, vazife hayatını 1203 (1788-89) yılında atandığı Medine-i Münevvere kadılığı²² ile devam ettirmiş, bilahare, 1205 Receb (1791 Mart)²³ ayı ortalarında, Seyyid Yahyâ Tevfik Efendi'nin (ö. 1205/1791) şeyhülislâmlığa gelmesiyle birlikte boş kalan nakîbüleşraflık makamına getirilmiştir. Osmanlı'da nakîbüleşrafların kronolojik olarak sıralandığı bir listeye göre kendisi bu kademedeki 47. kişi olarak görev almıştır.²⁴ Bu makama gelişinden bir yıl sonra, 1206'da (1791-92) en yüksek mevleviyet sayılan İstanbul (Dârülhilâfe/Dârüssaltana) kadılığına atanmış²⁵, 4 Şevval 1208 (5 Mayıs 1794)²⁶ tarihinde nakîbüleşraflığı bu vazifeyle beraber sürdürmekte iken vefat etmiştir. Bağdatlı'nın verdiği doğum tarihi dikkate alındığında vefatında 80 yaşında olduğu anlaşılan Fâiz Efendi'nin mezarı Kasımpaşa mevkiinde bulunan Tersane Bahçesi'ndedir.

Mehmed Fâiz Efendi'nin ilmiye dâhilinde aldığı resmî vazifeleri, bilinen ayrıntılarıyla birlikte, şöyle bir tabloda gösterebiliriz:

²² *Riyâz*'da paye kaydıyla verilmiş.

²³ *Devha*'da vazifeye geliş tarihi 21 Receb 1205 (26 Mart 1791), *Sicil*'de ise 8 Receb 1205 (13 Mart 1791) olarak verilmiştir. Bizzat kendisi tarafından hazırlanan ve mührünü ihtiva eden bir siyadet hüccetinde ise bu tarihin "*evâsıt-ı Recebî'l-ferd li-sene hamse ve mi'eteyn ve elf*" şeklinde belirtildiği görülmüyor.

²⁴ Bk. Ayhan Işık, "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi ve Meşihat Arşivindeki Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 8, s. 224.

²⁵ Bu vazife *Riyâz*'da yine paye kaydıyla verilmiş olmakla birlikte giriş cümlesinde kendisinin İstanbul kadılığından mazul olduğu sırada nikâbete geldiği bilgisine yer verilmiştir. Fâiz Efendi, 1205'te nakîbüleşraflık makamına geldiğine göre burada bir karışıklık olduğu anlaşılıyor.

²⁶ Mehmed Efendi'nin vefat tarihini bu en belirli şekliyle *Devha*'dan öğreniyoruz. Ârif Hikmet, vefat tarihi olarak 1207 senesini vermişse de (*Tezkire-i Şu'arâ*, haz. Sadık Erdem, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 115) halefi durumundaki Seyyid Mehmed Atâullah Efendi'nin nasb tarihini göz önünde bulundurduğumuzda tezkire sahibinin verdiği tarihin doğru olmadığı anlaşılıyor. Öte yandan vefat tarihinin açıkça zikredilmediği *Riyâz*'da ise Fâiz Efendi'nin, nikâbet vazifesine geldiği yıl vefat ettiği iması yer almaktadır ki bu aktarımın da aynı şekilde hatalı olduğunu ifade etmemiz gerekir.

	Görev/Kademe	Birim/Statü	Paye	Tevcih Tarihi
1	Süleymaniye Dârülhadis müdürlüğü			
2	Üsküdar kadılığı	Mahreç mevleviyeti	Kudüs	h. 1 Ca 1190 m. 18 Haz 1776
3	Edirne kadılığı	Bilâd-ı hamse mevleviyeti		h. 1199 m.1784-85
4	Medine-i Münevvere kadılığı	Haremeyn mevleviyeti		h. 1203 m. 1788-89
5	Nakîbüleşraflık			h. 8 B 1205 m. 13 Mar 1791
6	İstanbul kadılığı	En yüksek mevleviyet		h. 1206 m. 1791-92

Hâl tercümesini aktarırken, Fâiz Efendi'nin bulunduğu mevkii daha iyi kavrayabilmek adına, onun en dikkat çekici vazifesi olan nakîbüleşraflık kurumu hakkında da kısa birkaç malumat vermek yerinde olacaktır.

Osmanlı'dan önceki İslâm devletlerinin teşkilat düzenlerinde de benzerleri mevcut olan nakîbüleşraflar, Peygamber neslinden gelen kimselerin (seyyid ve şeriflerin) hukuki statüleriyle ilgilenecek bu zevatın idari/mali işlemlerini düzenlemekle sorumlu idiler. Dinî-bürokratik konumları gereği devlet hiyerarşisinde üst düzey bir yetki ve sorumluluk alanına sahip olup kendileri de seyyidler arasında yer alan ve yüksek kademeli ilmiye mensupları arasından seçilen nakîbüleşraflar, vazifelerini payitahtta, kendi ikametgâhlarından idare etmekteydiler; taşradaki merkezlerde ise vekilleri iş görmekteydi. Seyyid ve şeriflerin şecerelerini kaydederek müteseyyidlerin²⁷ seyyidlere sağlanan çeşitli imkân ve imtiyazlardan²⁸ istifadesini engellemekle yükümlü olan bu kademe

²⁷ Müteseyyid; seyyid olduğunu iddia eden ancak gerçekte seyyid olmayan kimseleri karşılayan bir tabirdir.

²⁸ İktisadi, sosyal ve hukuki imtiyazlar, askerlikten muafiyet, kıyafet imtiyazı ve hususi ihsanlar gibi çok çeşitli başlıklar altında tasnif edilen bu içerik hakkında detaylı bilgi için bk. Ayhan Işık, "Osmanlı Devleti'nde Nakîbü'l-Eşraflık Müessesesi ve Trabzon Seyyidleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumunu Bildiriler Kitabı*, C. 2, ed. Şenol Saylan - Betül Saylan, Değişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 975-977.

mensupları biat, kılıç kuşanma, mevlid, cülus gibi resmî merasimler esnasında şeyhülislâmla birlikte protokol arasında ön sıralarda yer alır ve tören duasını yaparlardı. Ayrıca padişahın bizzat katıldığı seferlere yine bazı seyyidlerle birlikte katılarak daima sancak-ı şerifin yanında yer alırlardı.²⁹ Bu noktada Fâiz Efendi'nin, protokolde oldukça önemli bir yeri olan bu makamı, III. Selim (1789-1807) devrinde idrak ettiğini de hatırlatmak gerekir. O sırada meşihat makamında ise selefi olan Seyyid Yahyâ Tevfik Efendi (ö. 1205/1791), sonrasında ise Mekkî Mehmed Efend, (ö. 1212/1797) ve Dürriâde Mehmed Ârif Efendi'nin (ö. 1740/1800) bulunduğu bilgisini de buraya ilave edebiliriz.

Söz konusu resmî kademenin burada kısaca yer verdiğimiz özelliklerine binaen Mehmed Fâiz Efendi'nin donanım, mesleki tanım ve devlet ricali arasındaki konumu hakkında daha somut bir çerçeve sunabildiğimiz düşüncesindeyiz.

Eserleri, Edebî Şahsiyeti Ve Hattatlığı

Mehmed Fâiz Efendi, hatırı sayılır makamlarda bulunmuş bir âlim ve bürokrat olmanın yanı sıra aynı zamanda müellif, şarih, şair ve hattat kimlikleriyle de öne çıkmış bir şahsiyettir. Bu çok yönlülüğü hasebiyle bibliyografik kaynaklar ile şair ve hattatlara dair tezkire türü eserlerde de kendisinden bahsedildiği ve bu yönleri hakkında bazı kısa bilgilerin aktarıldığı görülür.

Öncelikle eserleri hakkında kısa bilgiler verecek olursak, bunların derli toplu bir dökümünü Bağdatlı'nın verdiğini görürüz ki bunlar; *ed-Dürri'l-Munazzam fî Mebâhisi's-Selâseti'l-İ'tikâdiyye, Risâle fi'l-'Ulûm, Kasîde-i Bürde* şerhi ve Türkçe bir divan olmak üzere dört adet metinden müteşekkildir.³⁰ Bunlardan ilki, nüsha ve kataloglarda *Dürre-i Munazzam* şeklindeki kısa

²⁹ Paragraf büyük ölçüde şu kaynaktan hareketle düzenlenmiştir: Ş. Tufan Buzpınar, "Nakîbüleşraf", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, 322-324. Nakîbüleşraflık hakkında daha teferruatlı bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 161-172; Murat Sarıçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-Eşraflık Müessesesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

³⁰ Bağdatlı, a.g.e., C. 2, s. 350.

adıyla da kaydedilmiş olup kelimine dair Türkçe manzum bir eserdir.³¹ Bir nüshası Mısır Milli Kütüphanesi Mecami Türki Talat koleksiyonu 79/1 numarada kayıtlı olan ve içerisinde bulunduğu mücelledin 1b-14b yüzleri arasında yer alan bu eser, atıfta bulunduğumuz Arapça katalog çalışmasında belirtildiği üzere 1) *hüsün ve kubuh*, 2) *ef'âlullâh* (ilahi fiilerin kulların maslahatına olup olmadığı) ve 3) *ef'âlül-'ibâd* (kulların fiilerinin kendi seçimlerine bağlı mı yoksa bir zorunluluk sonucunda mı gerçekleştiği) şeklinde, daha çok kaza-kader bahislerini ilgilendiren üç temel kelami mevzu ile alakalıdır. *Risâle fi'l-'Ulûm* isimli diğer eserine dair şimdilik herhangi bir bilgiye tesaduf edemesek de bunun ilimler tasnifi ya da İslâmî/tabii ilimlere dair derleme türünde kısa bir eser olduğu düşünülebilir.

Fâiz Efendi'nin bir diğer eseri de, sahabeden Kâ'b b. Züheyr tarafından Hz. Peygamber'e sunulan *Kasîde-i Bürde (Bânet Su'âd)* manzumesi üzerine Türkçe olarak kaleme aldığı şerhtir. Tespitlerimiz doğrultusunda, Osmanlı sahasında *Bürde* üzerine yazılan dördüncü Türkçe şerh olan bu eser³², Fâiz Efendi'nin hem ilmî hem de edebî şahsiyetine ışık tutabilecek bir metindir. Eserin mevcut tek nüshası, müellifin bir evvelki eseriyle aynı mecmua içerisinde, cildin 15b-162b sayfaları arasında kayıtlıdır. İbn Hişâm en-Nahvî (ö. 761/1360), Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) gibi klasik dönemin otorite şarihlerinden istifade etmek suretiyle şerhini kuran Fâiz Efendi'nin bu eseri, kaside üzerine yazılan diğer Türkçe şerhler arasında en ayrıntılı gramatik tahlilleri içeren şerh olarak boy gösterir. Eserin mukaddime bölümünde geçen, "istifâde-i tullâb için niçe kavâ'id serd ü i'lân" ibarelerinden hareketle şarihin bu tafsilata Arapça talim ve tedris bağlamında pedagojik bir değer atfettiği anlaşılmaktadır. Eserdeki ilmî/talimî içeriği yansıtan bu gramatik

³¹ *Fihrisü'l-Mahtûtâtî't-Türkiyyeti'l-Osmâniyye*, Hey'etü'l-Mısıriyyeti'l-Âmme, Kahire 1989, s. 31. Eserin Türkçe olduğunu aktaran bu katalog, mukaddimesi olmayan bu manzumenin baş tarafını şöyle verir: *بنام آنکه امرش در حسن باد* Başlangıç ibarelerinin Farsça olması, ya manzumeye Fârisî beyitlerle giriş yapıldığını yahut katalogda esere Türkçe denirken yanlış bilgi verildiğini düşündürüyor.

³² Fâiz Efendi, eserinin mukaddimesinde bu şerhi Üsküdar kadılığı zamanında yazdığını ima ediyor, ki bu da eserin 1776-1778 yılları arasına tarihleneceğini gösteriyor. Kendisinden önce aynı kaside üzerine Türkçe şerh yazan şarihlerse Galata Kadısı Üsküdârî Ramazan Ahmed Efendi (ö. 1078/1667), Nişancı Abdurrahman Abdi Paşa (ö. 1103/1692) ve -1754 tarihli ilk şerhiyle- Üsküdârî Mustafa İsmâüddin Efendi'dir (ö. 1203/1789).

izahların ardından gelen nesre çeviri bölümlerinde ise eserin bir diğer özelliği olan edebî yönü ortaya çıkmakta, müzeyyen inşa dilinin hâkim olduğu bu pasajlar ise son aşamada verilen manzum tercüme ile birlikte Fâiz Efendi'nin edebî hüner ve birikimini etkili bir şekilde yansıtmaktadır.³³

Bu eserlerinden başka, Fâiz Efendi'nin bir de Türkçe divanından bahsedilmektedir. Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in (ö. 1275/1859) tezkiresinde, "Fâiz" başlığı altında, kendisinin çok kısa bir hâl tercümesine yer verilmekte ve bir divanı bulunduğu ifade edilmektedir.³⁴ Tezkiredeki madde başından hareketle, şairin Fâiz mahlasıyla şiirler yazdığını ve bu şekilde bir divan tertip ettiğini anlıyoruz.³⁵ Bağdatlı da verdiği bilgiler arasında onun Fâiz mahlasını edindiğini belirtmektedir. Öte yandan *Riyâz* ve *Devha*'da yer alan hâl tercümelerinde ise onun Safhî mahlasıyla benzersiz şiirleri olduğu kaydedilmiştir. Kanaatimizce bu ikilik, bir çelişki olarak değil, tercih değişikliği ya da birden fazla mahlas edinme dolaylı bir çeşitliliğe bağlı olarak değerlendirilebileceği³⁶ gibi, Mehmed Fâiz Efendi'nin, yine nakîbüleşraflık makamında bulunan ve şiirlerinde aynı şekilde Safhî mahlasını tercih eden Seyyid Mehmed Saîd Efendi (ö. 1165/1752) ile karıştırılmış olabileceği ihtimalini de düşündürmektedir.³⁷

³³ Şerhin ayrıntılı bir incelemesi için bk. Ömer Said Güler, a.g.tz., s. 89-108.

³⁴ Ârif Hikmet, a.g.e., s. 115. Neşirde Fâiz mahlası peş peşe iki şair sıralanmış ise de bu kısımların ikisi de aynı zata, yani Nakîbüleşraf Seyyid Mehmed Fâiz Efendi'ye aittir.

³⁵ Umduğuna nail olan, muradına erişen, zafer bulan, muvaffak olan gibi anlamlara gelen Fâiz, tezkirelere göre klasik Türk edebiyatında –laakal– on şaire mahlas olmuştur. Bk. Mustafa İsen, "Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler", *Tezkireden Biyografiye* içinde, Kapı Yayınları, İstanbul 2010, s. 210. Mehmed Fâiz Efendi de bu on şairden biridir. Fâiz mahlaslı diğer şairler için bk. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, y.y. ts., C. 4, s. 1417-1428.

³⁶ "Fâ'iz / Safhî" madde başıyla verilen bir hâl tercümesinde de meselenin bu ihtimal doğrultusunda değerlendirildiğini görmekteyiz. Bk. Mehmet Fatih Köksal, "Fâ'iz / Safhî, Bıçakçılar İmamı Hafidi Seyyid Mehmed Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2015, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/faiz-safhi-bicakcilar-imami-hafidi> (Erişim tarihi: 21.05.2021).

³⁷ *Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ'sı*, haz. Sadık Erdem, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1994, s. 187. *Devha*'nın naşirleri de tezkirelerde kayıtlı olan Safhî mahlaslı 4 şair bulunduğunu belirterek bunlardan hiçbirinin Fâiz Efendi olmadığı bilgisini aktarıyor ve devamında bu şairlerden birinin, yukarıda adı geçen Nakîbüleşraf Seyyid Mehmed Saîd Efendi olduğu bilgisini öne çıkarıyorlar. Bk.

Ârif Hikmet Bey ve bilahare Bağdatlı İsmâil Paşa'nın verdiği bilgiler doğrultusunda varlığından haberdar olduğumuz Türkçe divan, ne yazık ki bugün elde değildir. Bununla birlikte Sadettin Nüzhet Ergun, onun bizzat kendi el yazısıyla bir şiir mecmuasına tesadüf ettiğini haber vermektedir.³⁸ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY3710 numarada kayıtlı olup bugün de mevcut ve istifadeye açık olan 45 yapraklık bu mecmuaya yakından baktığımızda burada bizzat şaire ait olup Fâiz mahlasıyla yazılmış çeşitli manzumelerin yer aldığını görürüz. İlk olarak bu manzumeler arasında 121 beyitlik Türkçe manzum bir mi'râciyyenin şairin edebî şahsiyeti bakımından mecmuadaki en dikkat çekici eser olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.³⁹ Bundan başka, Van Müftüsü ve Vâni mahlaslı Bedreddin Ömer Efendi'ye (ö. 1126/1714) ait olup ilk lafızlarından hareketle *Kasîdetu Fetahnâ bi'smi Fettâh* unvanıyla bilinen ve aslı 61 beyit olduğu hâlde nüshalarında çoğunlukla 14 beyit olarak aktarılan na't-ı şerif⁴⁰ üzerine yazdığı Arapça bir tahmis de aynı şekilde dikkat çekicidir. Mecmuada Fâiz Efendi'ye ait olan diğer şiirlerse şöyle bir üçlü bir tasnife tabi tutulabilir: 1) Padişah, şehzade ve şeyhülislâmlar için tebriknâme türünde nazmettiği

Ahmed Rif'at, a.g.e., s. 107 (223. dipnot) | *Râmiz Tezkiresi'*nde yer alan hâl tercümesinde Sultan I. Mahmud (1730-1754) dönemi şairleri arasında gösterilen bu Seyyid Mehmed Saîd Efendi'yi, yine nakîbüleşraf olup Saîd mahlasıyla şiirler yazan IV. Mehmed (1648-1687) dönemi şairlerinden Es'adzâde Seyyid Mehmed Saîd Efendi (ö. 1098/1687) ile de karıştırmamak gerekir.

³⁸ Sadeddin Nüzhet Ergun, a.g.e., C. 4, s. 1426. Bununla birlikte mecmua içerisindeki mi'râciyye, Taylesânizâde Hâfız Abdullah Efendi'nin (ö. 1794-95 [?]) hatt-ı destinden çıkmış olduğundan, mecmuanın tamamen Fâiz Efendi'nin hattıyla yazılı olmadığını da ayrıca not düşmek gerekir.

³⁹ Eserin tarihine dair kesin bir bilgi mevcut değilse de söz konusu mecmuada kayıtlı olan nüshası 12 Rebiülevvel 1201 (3 Ocak 1787) günü istinsah edildiğine göre eserin bundan evvelki bir tarihte yazıldığını bilebiliyoruz. Eserin bir diğer nüshası da, aynı müstensih olan Taylesânizâde'nin kaleme aldığı İstanbul tarihinin baş tarafında –ki bu da Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi koleksiyonu, nr. 2158, vr. 1b-5b arasında kayıtlıdır–, yine onun hattıyla münderiştir. Bk. Feridun Emecen, "Taylesanizade Abdullah", *Historians of the Ottoman Empire*, 2008, <https://ottomanhistorians.uchicago.edu/tr/historian/taylesanizade-abdullah> (Erişim tarihi: 11.02.2022).

⁴⁰ Bk. İbn-i Nuh, *Van Tarihi*, haz. Zeki Tekin, Ahenk Yayınevi, Van 2003, s. 83-84.

Arapça-Türkçe medhiyeler⁴¹, 2) Osmanlı şiirinin önde gelen isimlerine ait bazı gazeller üzerine yazdığı nazireler, 3) ailevi bazı hadiseler üzerine kaleme aldığı tarihler.

Bu üç grubu teşkil eden manzumeleri detaylandırarak olursak, ilk grupta Sultan I. Abdülhamid (1774-1789) için yazdığı manzum-mensur karışık Arapça-Farsça bir dua, aynı padişaha hitaben bayram münasebetiyle yazdığı 13 beyitlik bir tarih manzumesi, ayrıca oğlu Şehzade Ahmed'in doğumu münasebetiyle yazdığı 16 beyitlik bir tarih manzumesi⁴², Sultan III. Selim'in (1789-1807) cülusu münasebetiyle yazdığı 15 beyitlik bir tarih manzumesi ile ayrıca Şeyhülislâm Mekkî Mehmed Efendi, Şeyhülislâm Mehmed Kâmil Efendi ve Şeyhülislâm Pîrîzâde Osman Sâhib Efendi hakkında 15'er beyitlik Arapça birer medhiyenin yer aldığını görmekteyiz. Şüphe yok ki bu nazım parçaları, Fâiz Efendi'nin muhiti, mevkii, münasebetleri ve himaye ilişkileri bağlamında değerlendirilebilecek kritik ipuçları durumundadır.

Fâiz Efendi'nin ikinci grubu oluşturan şiirleri ise Bâkî (2 gazeline), Şeyhülislâm Yahyâ (2 gazeline), Nef'î, Koca Râgıb Paşa, Salâhî ve Sâlim'in gazelleri üzerine yazdığı toplamda 8 nazireden müteşekkildir. Belirttiğimiz gibi ilk gruptaki şiirlerinin, daha ziyade, şairin himaye ilişkileri ve edebî muhitler bağlamındaki konumunu ortaya koymasına mukabil, bu gruptaki şiirlerinse onun asıl edebî hüner ve beğenisini görmemize aracı olduğunu ifade edebiliriz. Adı geçen şairlerin meşhur gazelleri üzerine nazire yazma teşebbüsü dahi başlı başına onun nazımdaki kudreti hakkında bir ön fikir verebilecek durumdadır.

Öte yandan mecmuada Fâiz Efendi'nin kendi şiirlerinin dışında başka şairlere ait manzumeler de yer almakta, bunlarsa mecmua sahibinin edebî

⁴¹ Fâiz Efendi'nin III. Selim'in cülusu dolayısıyla yazdığı tarih manzumesi –Sadeddin Nüzhet'in işaret ettiği üzere– şu hususi mecmua içerisinde de kayıtlıdır: *Kasâ'id-i Cülûsiyye-i Sultân Selîm Hân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü, nr. 827, vr. 4b-5a.

⁴² Fâiz Efendi'nin Üsküdar kadısı olduğu 1190 (1776) yılında yazdığı bu tarih manzumesinde geçen "Bir musanna' beyt nazm itdi o dem ilhâm ile / Kim sekiz vech ile târîh buldu anda ârifân" beytinin de açık işaretiyle sekiz cihetle tarih düşüren şair, "Şerh-i Târîh" unvanı altında kaydettiği beş beyitte bu vecihlerin bir izahını yapmıştır. Mecmuanın ilgili yaprağında bu vecihlerin 1190 tarihini veren rakamsal gösterimleri de mevcuttur.

ilgi ve şahsiyetini bir başka cihetten aydınlatmaktadır. Mecmuanın çeşitli yerlerine dercedilmiş olan bu şiiirlerse İlhâmî (III. Selim), Cihangir (III. Mustafa), Sünbülzâde Vehbî, Nâbî, Nedîm, Koca Râgıb Paşa, İzzet Paşa, Münîf, Atâ, Âtîf Efendi, Nâşid Bey Efendi, Şâkir Bey, Necib Efendi, Benli Efendi, Vassâf Abdullah Efendi, Hindî Molla Efendi, Defterdar Abdi Efendi, Rumeli Kazaskeri Ârif Efendi ve Kazasker Tefvik Efendi gibi Osmanlı edebiyatının en güçlü simalarını da aralarında barındıran şöhretli ediplere ait gazel, kaside ve sair manzumelerden oluşmaktadır. Her ne kadar ona ait olduğu aktarılan divan elde değilse de, onun şiir anlayışını, söz konusu mecmua içerisine kaydettiği ve ekseriyetle gazellerden oluşan bu gibi manzumeler aracılığıyla da anlayabiliyoruz.

Şairin üçüncü ve son grupta yer alan, yani ailevi içerikteki manzumelerine gelince, bunlarsa oğlu Mehmed Hâlid Efendi'nin sakal bırakışı ve ilmiyeye dâhil oluşu münasebetiyle kaleme aldığı iki tarih gazelinden ibarettir. Bu tarihlerin hemen arka yaprağında, Fâiz Efendi'nin oğlu Edhem'in, kendi çocuğunun doğumu üzerine düşürdüğü tarihler de yer almaktadır. Bütün bunlardan başka mecmua içerisinde Fâiz Efendi'ye ait 1 gazel, 1 kıt'a ve birkaçı mükerrer olarak kaydedilmiş durumda 10 kadar da müfred⁴³ bulunmaktadır.

Fâiz Efendi'nin eser ve şiiirlerinin tür ve içeriği hakkında genel bir değerlendirmede bulunacak olursak, bunların baskın bir şekilde peygamber merkezli olduğunu kaydedebiliriz. Sahabeden Kâ'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber'e sunarak onun takdir ve ihsanına mazhar olduğu *Kasîde-i Bürde* isimli meşhur şiiiri üzerine yazdığı ve manzum bir tercüme de içeren şerh metni başta olmak üzere manzum mi'râciyyesi ve epey meşhur bir başka na't-ı şerif üzerine kaleme aldığı Arapça tahmisi, bu kaniya varmamızda belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu eserlerin ortaya çıkmasında onun peygamber neslinden olmasının tesiriye muhakkaktır. Bir önceki başlık altında gördüğümüz gibi, onun hadis ilminde öne çıkarak Osmanlı'da hadis ilmi noktasında parmakla gösterilen bir kurumda, Süleymaniye Dârülhadisinde vazife alması, diğer taraftan müzeyyen hat levhalarında Hz. Peygamber'in hadis-i şeriflerini dercetmesi gibi önemli ayrıntıları da yine bu tesir üzerinden izah etmek mümkündür.

⁴³ Diğer şairlere ait olup mecmuada yer verilen müfredlerin baş taraflarında Bâkî, Nâbî, Nef'î, İzzet gibi, şairlerinin mahlasları yazılı iken aidiyeti belirtilmeyen müfredlerinse bizzat Fâiz Efendi'ye ait olduğu anlaşılıyor.

Yine bununla bir şekilde irtibatlı olarak hakîmâne üslubun onun şiirlerinde merkezî bir yere sahip olduğunu görüyoruz. Salâhî'nin (Salâhaddîn-i Uşşâkî) bir gazeline yazdığı nazirede geçen,

Muhakkaktır ki Hak yürür ile usru eylemiş ta'kîb
Te'emmül eyleyende inşirâhı hâr hâr olmaz

şeklinde, ayete⁴⁴ yaptığı bir telmih, feleğin ve hadiselerin baskısı karşısında şairin dinî/ilahi bir şuurla temkin ve teselli temlerini ön plana çıkarma gayretinde olduğunu ortaya koymaktadır. Nef'î'nin,

Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül
matla'lı şûhâne gazeline yazdığı nazirede yer verdiği,

Manzar-ı feyyâz-ı âlem mehbit-i envâr-ı feyz
Dürc-i rükn-i gevher-i İslâm u îmândır gönül

Me'haz-ı ehl-i hikem dense aceb mi Fâ'izâ
Feylesof-ı hikmet ü dâna-yı devrândır gönül

beyitleri, "gönül" penceresinin bir başka iklime açılan kapısına dikkat çekmekle bu eğilimin belki de en çarpıcı işaretlerini bünyesinde taşır. Bu tarz ve üslubuyla adeta Nâbî'ye ait manzumeleri andıran şiiri, onun edebî üslubu ile düşünce ve hayal dünyası hakkında önemli ölçüde bir fikir verir. Mecmuada şiirlerine en fazla yer verilen şairin Nâbî olması da bu bağlam doğrultusunda bir tesadüf değil, bilakis bu hususu teyit edici bir başka önemli noktayı oluşturur. Yine mecmuadaki "Kıt'a-i Nasîhat-âmîz" unvanlı şu nazım parçası da bahse mevzu tarzın gözle görülür ifadelerinden biri olarak değerlendirilebilir:

Olanlar hidmet-i sultâna mahrem
Gerekdir bu iki hasletle hem-dem
Giricek içerüye ola a'mâ
Çıkınca taşrasına ola ebkem

Öte yandan mecmua içerisinde âşıkâne tarzda gazeller de yok değildir. Nazireler dışında kalan eldeki tek gazeline geçen,

⁴⁴ İnşirâh, 94/5-6.

Bu zene bakdıkça dil pür-hûn olur kim gûyiyâ
Ol la'ldir ol kim almuşdır güneşden reng ü fer

Dîdemi dendân ü la'linden ayırmam dâ'imâ
Kim dür-i yâkût velî şâd idüp eyler mi keder

Bin ezâ eyler bana yâre oldum mübtelâ
Fâ'izâ yok çâre illâ kim tahammül yâ sefer

beyitleri ile hususan Râgıb Paşa'ya ait gazele yazdığı naziredeki,

Lebi gonce yüzü gülzâr dili gûyâ bülbül-i zâr
Bunu serv-i hoş-reftâr salına geze ol âfet

Femi dürc-i dürr-i meknûn dahi âli hadden efzûn
Ney ü tanbûr ile kânûn çalına kopa kıyâmet

Soyuna o sîm-i sâ'id gele bezme ola kâ'id
Dahi vakt ola müsâ'id gele mi dile küdüret

beyitleri ve ayrıca,

Kâkülün kim tel tel etrâf-ı arakçinden çıkar
Kâr-bân-ı müşge benzer Çîn-i Mâçîn'den çıkar

Miyânından haber sordum didi ol gözleri âhû
Ötesi kûh-ı billûra çıkar bir ince beldir bu

Cânı göndermek dilerdim da'vet-i dil-dâra ben
Korkarım gönlüm gibi ol dahi gide gelmeye

Sordular Mecnûn'a Leylâ'nun sa'âdet-hânesin
Sînesin hâk itdi gösterdi dil-i vîrânesin

Dilberin gönlüne âhım itmedi aslâ eser
Gerçi derler âh-ı âşık seng-i hârâda geçer

gibi müfredleri, Fâiz Efendi'nin, Osmanlı şiirinin bu en rağbet edilen tarzına da kayıtsız kalmadığını gözler önüne sermektedir. Diğer taraftan tebriknâme türünde kaleme aldığı şiirlerindeyse Nef'î'nin nazmını anımsatan,

Buldu şeref dünyâ yine esdi murâd üzre nesîm
 Çıkdı sa'âdet tahtına şevket ile Sultân Selîm
 matla'ı ile ayrıca,

Dem-be-dem mir'ât-ı ikbâlin mücellâ eyleyüp
 Hak Te'âlâ itmesin mir'ât-i kalbin jeng-yâb

Böyledir dâ'im du'â-yı hayrî ehl-i himmetin
 Feth u nusretdir kafâ ikbâl ü devletdir rikâb

Devlet ü iğrâz ile tahta cülûsundan berü
 Olmada dâ'im füyûz-ı İzdî'den feyz-yâb

Niçe eltâf-ı Hudâ'ya mazhar oldu cümleden
 Oldu şimdi feyz-i nusretten dahi çün feth-i bâb

Bu hulûsun muktezâsı böyledir me'mûlümüz
 Milket-i a'dâyı teshîr ide ceyşi yâb yâb

beyitleri, zikre değer üslup örnekleri arasındadır.

Tarz ve üsluba dair geldiğimiz bu noktada, Fâiz Efendi'nin yazdığı bir nazireye, Osmanlı şiirinin değişme ve yenileşme eğilimi gösteren örneklerinden oluşan bir şiir antolojisinde yer verilmiş olmasını da ayrıca dikkatlere sunmak gerekir.⁴⁵

Onun şiirle olan ilişkisinden söz ederken, *Kasîde-i Bürde* üzerine yazdığı şerhte, aynı zamanda kasidenin nazmen bir tercümesini de sunduğunu hatırlatabiliriz. Daha önce *Bürde* üzerine yazılan bazı manzum tercümelere tesadüf ettiğini, ancak bunların pek de kaliteli tercüme olmadığını dile getiren Fâiz Efendi'nin bu sahadaki üslubunu da görebilmek adına tercüme ettiği birkaç beyti burada aktarmak yerinde olacaktır:

İftirâk itdi Su'âd oldu dil ol demde nizâr
 Bî-fidâ abd-i mukayyedir fu'âd-ı rahne-dâr

Gunne vü kühl ü fütûr-ı dîdede ancak gazâl
 Ana benzerdir o dem kim itdi beynûnet niğâr

⁴⁵ Bk. M. Kayahan Özgül, *Osmanlı'nın Hazânında Gazel Dökümü: Modern Türk Şiirini Ararken*, Hece Yayınları, Ankara 2006, s. 53.

Zî-keremdir ol aceb hullâna ammâ n'eyleyem
Va'dine itse vefâ zihninde nush itse karâr

Oldı Urkûb'ın mevâ'îdi ana darb-ı mesel
Kim mevâ'îdi degil illâ ebâtîl ü şîrâr

Ayr-ı vahşî gibi çâpük her nevâhîden lahîm
Mirfakın zıl'ından eb'ad eylemiş perverdigâr

Ben haber aldım ki î'âd eylemiş bana Resûl
Lîk afv itmek Resûlullâh'a olmuşdur şî'âr

Meşy ider anlar cimâl-i bîd-veş ismet ider
Anları darb-ı husâm itdikde kâfirler firâr

Bu vesileyle onun *ed-Dürrü'l-Munazzam* isimli kalam eserini manzum olarak kaleme aldığını da ayrıca dikkate sunmak gerekir. Söz konusu manzumeyi, Fâiz Efendi'nin, şiiri edebî-estetik bir uğraş olarak gördüğü kadar ilmî-teknik bir vasıta olarak da değerlendirdiği şeklinde yorumlayabiliriz.

Fâiz Efendi'nin şairliğinin yanında bir diğer hususiyeti de hattatlığıdır. "Bıçakçılar İmamı ve Sultan Mahmud Vaizi iken vefat eden Zâhid Abdullah Efendi'nin hafidi" şeklinde tanıldığı *Tuhfe-i Hattâtîn*'de kendisinin, hüsn-i hattı Tophaneli Sarı Yahyâ Fahreddin Efendi'de (ö. 1168/1755) talim ettiği belirtilmiştir.⁴⁶ Fâiz Efendi'ye ait sülüs nesih tarz üzere iki hüsn-i hat levhası günümüze de intikal etmiş olup⁴⁷ bunların her ikisinde de Hz. Peygamber'in İbn Abbâs'tan rivayet edilen şu hadis-i şerifi yazılıdır:

⁴⁶ Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, nşr. İbnülemin Mahmud Kemal, Devlet Matbaası, İstanbul 1928, s. 495. Bilgiyi aktaran Müstakimzâde'nin, Fâiz Efendi'nin dedesi Abdullah Efendi'den bazı dersler okuduğu bilgisini burada tekrar hatırlatabiliriz. | Öte yandan *Tuhfe*'de verilen hâl tercümesinde madde başı "Meḥmed Fâ'iz" (محمد فائز) yerine "Meḥmed Fâ'iz" (محمد فائض) şeklinde kaydedilmiş olup bu ise onun bizzat kendi hattı ve şahsi mühründeki yazıma muhalif olarak hatalı bir aktarım olmuştur.

⁴⁷ Levhalara ait görseller şurada yer almaktadır: Mustafa Üzel, "Hattat Mehmed Faiz Efendi", *Hattatlar Ansiklopedisi*, 2015, <https://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/mehmed-faiz-efendi.html> (Erişim tarihi: 19.05.2021). 2015. İlgili blogu hazırlayan ve linki verilen sekmede levhalardan birinin 2012 yılında bir müzayedede görüldüğünü not düşen Mustafa

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي بَعْضِ خُطْبَتِهِ أَوْ
مَوَاعِظِ مَوَاعِظِهِ أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَشْغَلَنَّكُمْ دُنْيَاكُمْ عَنْ آخِرَتِكُمْ وَلَا
تُؤَثِّرُوا أَهْوَاءَكُمْ عَلَى طَاعَةِ رَبِّكُمْ وَلَا تَجْعَلُوا إِيْمَانَكُمْ ذَرِيعَةً إِلَى
مَعَاصِيكُمْ وَحَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسِبُوا وَمَهْدُوا إِلَيْهَا...

كتبه السيد محمد فائز

[Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, bazı hutbe ve vaazlarında şöyle buyurmuştur:

“Ey insanlar! Dünya meşgaleleriniz ahiretinize engel olmasın, heva ve hevesleriniz Rabbinize olan itaat ve kulluğunuza tesir etmesin, imanınız da günahlarınız için bir bahane olmasın. Hesaba çekilmeden evvel nefislerinizi hesaba çekin ve ona (ölüme) hazırlık yapın!”

Bunu Seyyid Mehmed Fâiz yazdı.]

Bunun yanı sıra yukarıda bahsettiğimiz ve birçoğu bizzat kendi elinden çıktığı anlaşılan mecmuada başka yazı türlerindeki hattını da görmüş oluyoruz. Ayrıca Nakîbüleşraf Defterlerinde yer alan hüccetlerinde⁴⁸ ve sadarete hitaben bizzat kaleme aldığı bir takrirde⁴⁹ Fâiz Efendi'nin şahıs mührü de yer almakta olup mührün sureti ise şu şekildedir:

Üzel, diğerini ise 2015 yılında İsveç'te yine bir müzayedede bizzat gördüğünü kaydediyor.

⁴⁸ MA, ND, 29/3.

⁴⁹ BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT), 1402.56642.

TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Manzum Mi'râciyyesi⁵⁰

[FM10b, TT1b]

Mi'râciyye-i Seyyid Muḥammed Fâ'iz Efendi⁵¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Oldu Bismillâh ile bed'i kelâm
Tâ bula bu emr-i zî-bâl ihtitâm

Olmaya bir emr anıñla ibtidâ
Qalır eczem olmaz anda intihâ

'Aşq ile hem-râh ise cân u diliñ
Var ise bezm-i maḥabbetde eliñ

İstimâ' et ḥämemiñ âvâzesin
Güş-i cân ile dem ü âgâzesin

'Andelib-i nâle-perdâz olmuş ol
Tûṭî-i güyende-mümtâz olmuş ol

Girye-i 'aşq ile ol zât-ı naḥîf
Qışsa-i mi'râcî naql éder latîf

Qâ'ile baqma nazar kıl sözüne
Tut simâḥıñ lafza-i dil-süzuna

⁵⁰ *Mi'râciyye* metni, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi 3710 numarada kayıtlı, Fâiz Efendi'ye ait şiir mecmuasında (10b-15a) yer alan nüsha (FM) ile Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu 2158 numarada (1b-5b) kayıtlı bir diğér nüsha (TT) ile mukayese edilerek aktarılmıştır. Her ikisi de aynı müstensihin, Taylesânîzâde Hâfız Abdullah Efendi'nin (ö. 1794-95 [?]) kendi elinden çıkan bu iki nüsha arasında neredeyse hiçbir ibare farklılığı bulunmamaktadır. | Mi'râciyye'yi takip eden şiirlerde Fâiz Efendi'ye ait mecmua "FM" rumuzuyla gösterilmeye devam edecektir.

⁵¹ [serlevha] : Mi'râciyye] TT

Dir̄le isrā-yı Resūl-i Ekrem'ı
Daḥi mi'rāc-ı Nebiyy-i Efḥam'ı

Bir degildir līk mi'rāc-ı Resūl
Buldu birḳaç def'a bu ḳışsa ḥuṣūl

[FM11a]

Andan oldu rāvīlerde iḥtilāf
Böyle naḳl oldu selefden bī-ḥilāf

[TT2a]

Ba'zı cismānīdir anıñ mā'adā
İnsilāḥ u nevm ile oldu 'aṭā

Bir gece Maḥbūb-ı Ḥayy u Lā-yenām
Ümmü Hānī beytin etmişdi menām

Nāzil oldu ol gece peyk-i Ḥudā
Ya'nī Cibrīl-i Emīn-i Zū'l-ḳuvā

Aña biñ ta'zīm ile ḳıldı nidā
"Yā Muḥammed ḳum"⁵² saña oldu 'aṭā

Ḳā'im olup geldiler Cibrīl ile
Ḳurb-ı bi'r-i zemzeme ta'cīl ile

Gördü anda bir Burāḳ-ı berḳ-nümün
Görmemiş bir esb anıñ gibi 'uyūn

Ebyaz idi ol Burāḳ-ı sīm-gün
Ṭul ile mevṣuf idi ḥaylī uzun

Pes baḡalden cüşsesi aṣḡar idi
Sīnesi yāḳūt-ı şāf aḡmer idi

Nūr-ı ṭarfı ḳande bulsa intihā
Ol maḥalde eyler idi vaż'-ı pā

⁵² "Ey Muhammed, kalk!"

‘Âzim oldu çün rükûba Muştafâ
Kıldı istiş‘âb o esb-i pür-şafâ

Dédi Cibril ebsem ol eyle hayâ
Bundan ekrem binmedi kimse saña

İnkıyâd êtdi o dem ol raşş aña
Pes süvâr oldu Resûl-i Kibriyâ

[FM11b]

Bir maħalde andan êtdiler mürûr
Bir naħilistân fezâ êtdi zuhûr

Dédi Cibrîl saña bu vâlâ-maķâm
Dâr-ı hicret olup eylersin kıyâm

Mevlid-i ‘İsâ ile ıura mürûr
Daħi Medyen‘den de kıldılar ‘ubûr

[TT2b]

Cümlesinde ikişer rek‘at namâz
Kıldı Fâhru‘l-Enbiyâ êtdi niyâz

Yine oldu ol Şeh-i ‘âlî-tebâr
Ol Burâķ-ı berķ-reftâre süvâr

Geldi şağından Resûl‘e bir şadâ
Hem yesâr-ı eşrefinden bir nidâ

Eyle ârâm edelim ‘arz-ı merâm
Hâk-i pây-ı ‘izzetine ey hümâm

Êtdi gûş anı o Faħr-i Kâ‘inât
Lîk kılmadı birine iltifât

Dédi Cibrîl biri dâ‘î-i Yehûd
Biri dâ‘î-i Naşârâ-yı ‘anûd

Birine olsaydı anıñ iltifât
Bulmaz idi ekşer-i ümmet necât

Dağı bir pür-zîb ü zîver dil-firîb
Zen gelüp dèdi karar èt ey habîb

Kim degildir yol bu olma pür-şitâb
Kılmayup işgâ anı ètdi zehâb

Dèdi Cibrîl bu zen-i fitne-hışâl
Ètdi dünyâda saña ‘arz-ı cemâl

Bir cevâb ètseydiñ aña ger bu şeb
Ümmetiñ dünyâya meyl èderdi hep

[FM12a]

Vardı andan Kuds’e handân-ı beşüş
Kıldı istikbâl anı bî-hadd sürüş

Bağladı bir halkaya rahşın aña
Rabî ederlerdi gürûh-ı enbiyâ

Girdi Akşâ’ya çü Hayru’l-Âlemîn
Geldi rûh-ı enbiyâ vü mürselîn

Kıldı anlar ile anda rek’ateyn
Muhtedâ olup İmâm-ı Kibleteyn

[TT3a]

Çün tamâm ètdi şalâtı ol hümâm
Eyledi bîrûn-ı Akşâ’da kıyâm

İki kâse hoş geldiñ şerbeti
Şundular taHyîran o pür-neş’eti

Biri şîr u biri hamr u hoş-güvâr
Aldı içdi şîri èdüp ihtiyâr

Dèdi Cibrîl “kad eşabte yâ Rasûl”⁵³
Èder ümmetleriñ İslâm’ı kabûl

⁵³ “Ey Resul, isabet ettin.”

Dağı Cibril ile ol Şâh-ı Güzin
Şâhratullâh şâhnına vardı hemîn

Gördü bir süllem muraşşa' pür-güher
Pâyesiniñ biri sîm [ü] biri zerr

Pâyı şağra üzre bālâ cānibi
Sağf-ı maḥfûzda meh-i enver gibi

‘Âric olup aña maḥbûb-ı Hudâ
Eyleyüp⁵⁴ ‘azm-i semāvât-ı ‘ulâ

Vardı ânide Resûl-i Zi’l-celâl
Âsumân-ı evvele bî-kıl u kâl

[FM12b]

Bâbınıñ her mışra’ı yâkût-ı nâb
Çuflu lü’lü’-i şemîn-i şu’le-tâb

Bir ferişte var çurur anda müdâm
Niçe emlâk ile İsmâ’îl nâm

Ëtdi qar’-ı bâb o dem peyk-i Hudâ
Kimdir ol deyü aña geldi nidâ

Kendüyü bildiricek Rûḥu’l-Emîn
Dédiler ey hâmil-i vaḥy-i Mübîn

Saña hem-râh olan ol zât-ı şerîf
Bize bildir kimdir ol nûr-ı laṭîf

[TT3b]

Dédi Ḥatm-i Enbiyâ vü Mürselîn
Ahmed ü Muḥtâr-ı Rabbü’l-‘Âlemîn

Dédiler oldu mu meb’ûş ol kerîm
Çıldı mı da’vet anı Rabb-i Raḥîm

⁵⁴ Eyleyüp : Eyledi] TT

Dédi da‘vet oldu açñ der-gehi
Tā ola ‘arşı anñ cevlan-gehi

Dédi gelsin ol Habîbim Muşafā
Bu gece görsün beni etsin şafā

Étdim aña rahmet-i kurbı ‘aṭā
Ḳadrin i‘lā eyleyüp Zü‘l-kibriyā

Güş édince nāmını ehl-i felek
Pes taḥiyyet kıldı bi‘l-cümle melek

Eylediler fetḥ-i bāb-ı āsumān
‘İzzet ü ikrām ile rūḥāniyān

Ol dem o derden sa‘adetle Resül
Āsumān-ı evvele kıldı duḡul

Geldi bî-ḥadd anda emlāk-i kirām
Anı istikbāle eyleyüp selām

[FM13a]

Lik varanlarla bile bir sürüş
Ḥānde bilmez olmamuş kaṭ‘ā beşüş

Dédi Cibrîl ḥāzin-i nîrāndır ol
Ya‘nî Mālik ḥādim-i Sübhāndır ol

Dūzaḡı ehl-i ‘azabı ol melek
Hep irā‘et étdi aña yek peyk

Ric‘at étdi ba‘dezān ol pāk zāt
Mevḳi‘ine yine ol ḳuds-i simāt

Ānide geçdikde ol Faḡr-ı Enām
Gördü incü kürsî üzre bir hümām

Ceddiñ Ādem‘dir selām vèr ey Emîn
Dédi pes Cebrā‘il-i sidre-mekîn

[TT4a]

Çün varup vèrdi selām ol pāk-nijād
Böyle kıldı ol daħi sevķ-i murād

Merħabā ey ibn-i şālih merħabā
Ey Resül-i Hāķ Nebiyy-i Müctebā

Andan èrdi şāniye Cibril ile
Gördü 'İsā ile Yahyā'yı bile

Vèrdi anlara daħi çün ol selām
Ètdi anlar da taħiyyetle kelām

Hayra maķdem dèyü kılup merħabā
Ey aħ-i şālih Nebiyy-i Müctebā

Kıldı çün sevvüm semāya irtikā
Ètdi Yūsuf ile anda iltikā

Ol daħi terħib èdüp dèdi aña
Ey aħ-i şālih Nebiyy-i Müctebā

[FM13b]

Menzil-i çārümde kıldıķda qarār
Oldu ol menzilde İdrīs'e dūçār

Dèdi tebcil eyleyüp İdrīs daħi
Merħabā şālih nebī şālih aħī

Cilve-gāh ètdikde kāh-ı pencümü
Gördü Hārūn-ı sa'adet-encümü

Ol daħi İdrīs-veş dèdi aña
Merħabā şālih qarındaş merħabā

'İzz ile altıncıya ètdi duħul
Eyledi Mūsā ile şöhet Resül

Eyledi terħib aña Mūsā Nebī
Merħabā kıldı qarındaşı gibi

Çün semā-i heftüme başıdı qadem
Hâtemü'r-Rusl ü Nebiyy-i Muhterem

Gördü İbrāhīm'i kıldı merhabā
İbn-i şālih dēyü ceddü'l-enbiyā

[TT4b]

Beyt-i Ma'mūr'a tayanmış ol hümām
O Hālil-i bānī-i Beytü'l-Harām

Naql olundu ki anı bī-ihtilāf
Günde yetmiş biñ melek eyler tavāf

Tā kıyāmet gelmez ašlā nevbeti
Bir tavāf edene fehmi et keşreti

Sidre'ye vardı ki bergi fi'l-mişāl
Güş-i fil-āsā şimārı çün kılal

Țutmuş āfākı guşūnu ser-te-ser
Çār-ı cū tahtında cārī bir şecer

Dēdi Cibrīl bunda iskān ētdi Hāk
[FM14a] Geçemem bundan ilerü bir varak

Kıldı andan gülşen-i hulde duhūl
Ya'nī seyrān ētdi cennātı Resūl

Dīdeler görmediği niçe ni'am
Oldu meşhūd-ı Şeh-i 'ālī-himem

Geçdi lā-yuḫşā hicāb andan hemān
Şavt-ı aqlāmı işitdi bī-gümān

Çün güzār ētdi anı da Muştafā
Vāşıl oldu bezm-i qurba bā-şafā

Oldu pes ol maẓhar-ı feyẓ-i İlāh
 Ülke-i *şümme denā*⁵⁵ tahtına şāh

Niteliksiz Zāt-ı Pāk-i Kibriyā
 Oldu manzūr u Hītāmü'l-Enbiyā

Şeş cihāt oldu çü anda nā-bedīd
 Oldu ğarķ-ı baħr-ı envār-ı Mecīd

Ṭayy edüp ol rāhı tır-āsā Resül
*Ḳābe kavseyn*⁵⁶ menzilin kıldı huşul

[TT5a]

Çün Resül etdi tahiyyetle kelām
 Kıldı Hāzret hāzrete redd-i selām

Étdi Hāķ ile kelām-ı bī-şumār
 Şad-hezār vaħy etdi aña Kirdigār

İzn olup andan rücū' etdi Resül
 Yine Mūsā yanına kıldı vuşul

Ümmete tuħfeñ nedir dedı Kelīm
 Dedi elli vaķtı farz etdi Hāķīm

[FM14b]

Dedi ümmetde buña yoķdur tūvān
 Ben muķaddem kıldım idi imtiħān

Pes Cenāb-ı Hāzret'e kıldı rücū'
 Étdi istid'āyı ħıffetle hużū'

Onar onar indi beş vaķte namāz
 Lik pencāh ecri ile ser-firāz

⁵⁵ "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı." (Necm, 53/8)

⁵⁶ "O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu." (Necm, 53/9)

‘Avde ibrām étđi yine ol Kelīm
Kıldı istihyā o Maḥbūb u Kerīm

Geldi Cebrā’il ile ol ŧeb yine
Devlet-i ‘izzetle menzil-gāhına

Çün erişdi feyz-i nūr-ı āfitāb
ŧem‘-i ḥāver kıldı dehri ŧu‘le-tāb

‘Āzim oldu Beyt’e maḥbūb-ı Vedūd
Bū Cehil küffār ile étmiş ŧu‘ūd

Eyleyince anda mi‘rācı beyān
ŧordular Beyt-i Muḥaddes’den niŧān

Zāhir étđi pīŧ-gāhında Ḥudā
Her ne ŧordular cevāb vėrđi aña

Kār-sāz oldu aña kim ihtidā
Étdi taŧdıķ-i Resūl-i Kibriyā

[TT5b]

Kıŧŧa-i mi‘rāc-ı Sulṭān-ı Enām
Oldu icmālā bu nazm içre tamām

* * *

Ey ŧeh-i zīver-dih-i taḥt-ı Ḥudā
Tā cidār-ı kiŧver-i ŧümme denā⁵⁷

Ey ḥaṭīb-i minber-i ‘arŧ-ı ‘Azīm
Ḥuṭbeñ āyāt-ı kelām-ı Kibriyā

[FM15a]

Ey türāb-ı merķadi ‘ālī zi-‘arŧ
Ey ğubār-ı der-gehi kühl-i ‘ulā

⁵⁷ “Sonra (Muhammed’e) yaklaŧtı, derken daha da yaklaŧtı.” (Necm, 53/8)

Ey ḥaṭā-pūşende-i ehl-i zünüb
Ey ‘aṭā-baḥşende-i ehl-i tükā

Bu ğarīḳ-i lücce-i cürm ü günāh
Rū-siyāh-ı mecma‘-ı ‘ayn-ı ḥaṭā

Ümmet içre böyle hīç bir ‘āşī ḳul
Gelmemişdir ḥalk olalı bu fenā

Fā’iz ile rüz-ı maḥşerde anı
Ḳıl şefā‘at ey Kerīm-i Zü’l-‘aṭā

Saḥa vü āline aşḥābına hem
Eş-şalātu ve’s-selām ey Müctebā

Temme bi-‘avnillāh

* * *

[FM nüshasındaki ferağ kaydı:]

*Vaḳa‘a’l-ferāğ fi vakti ba‘de şalāti’l-‘aşr fi yeḳmi’l-erbi‘ā fi’l-yeḳmi’s-sānī
‘aşera min şehri Rebi‘u’l-evvel li-sene ihdā ve mi‘eteyn ve elf ‘alā yedeyi’l-faḳīr
Ṭaylesānī-zāde Hāfız el-Hāc ‘Abdullāh ğaferallāhu zünübühü ve setera ‘uyübühü ve
li-men ḳara’a ve nazara fīhi bi-rahmetike yā Erḫame’r-rāḫimīn ve şalli ve sellim ‘alā
eşrefi cemī‘i’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn. Āmīn.*⁵⁸

⁵⁸ "Metnin istinsahı, Taylesânîzâde Hâfız Hacı Abdullah tarafından 12 Rebiülevvel 1201 (3 Ocak 1787) Çarşamba günü ikindi namazından sonra tamamlandı. Rahmet edicilerin en merhametlisi olan Cenab-ı Hak, rahmetinin berekâtıyla hem onun hem de eseri okuyup temaşa eden kimselerin günahlarını af, kusurlarını setretsin, bütün peygamberlerin en şerefli olan Peygamber Efendimize salât ve selam eylesin. Āmin."

Tebriknâmeleri

I

[FM27b]

Tārîh-i Cülûs-ı Sultân Selîm⁵⁹

[Sultan III. Selim'in cülusu münasebetiyle yazdığı
tarih manzumesi | Receb 1203 / Nisan 1789]

Ez Reşha-i Yerâ'a-i Endek-Biđâ'a
Seyyid Muḥammed Fâ'iz
Ḥâdim-i Kazâ-i Medîne-i Münevvere⁶⁰

[müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün]

Buldu şeref dünyâ yine esdi murâd üzre nesîm
Çıkıdı sa'âdet tahtına şevket ile Sultân Selîm

Ëtdi şeref ile kudûm buldu yerin cümle rüsûm
Kalmadı dilde hiç hümûm el-ḥamdulillâhi'l-Kerîm

Şâhen-şeh-i 'âlî-himem sultân-ı memdûhu'l-ümem
Oldu ḥidiv-i Cem-ḥadem maḥdûm-ı şâhân-ı 'azîm

Dönsün zamânında cihân 'aşr-ı Çehâr-Yâr'a hemân
Güş olmasın hiç el-emân bir kimseden şâlih eşîm

Zât-ı şerîfi dâ'imâ étmektedir 'adl ibtiğâ
Maḥlûbunuñ dâ'im Ḥudâ kılsın devâmında muḳîm

Ol Ḥüsrev-i vâlâ-maḳâm alsın 'adûdan intikâm
Olsun eli yevme'l-kıyâm feth u zafer ile besîm

⁵⁹ Bu manzume, Fâiz Efendi mecmuasından başka, III. Selim'in cülusu münasebetiyle yazılan manzumelerin bir arada yer aldığı *Kasâ'id-i Cülûsiyye-i Sultân Selîm Hân* unvanlı mecmua içerisinde de yer almaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü, nr. 827, vr. 4b-5a.

⁶⁰ Cülûsiyye mecmuasında (CM) serlevha "*Sâbıkâ Edirne Kâdîsı Muḥammed Fâ'iz Efendi'niñ Târîhidir*" şeklindedir.

Kılsın aña Bārī ‘aṭā müyuna gelmesin ḥaṭā
Bābından olmasın cüdā olan şadākatle nedīm

Sultān-ı ‘Ucm [u] hem ‘Arab ḥākān-ı berr u baḥr hep
Ḥān ibn-i ḥān-ı şeh-neseb maḥmūd-ı ensāb ez ḳadīm

Cūdu édüp iḥsān-ı küll luṭfuyla feṭḥ oldu sübül
Şād oldu bi’l-cümle gönül meksūr-ṭab‘ oldu ḥalīm⁶¹

Ey pādişāh-ı yem-kerem v’ey Ḥüsrev-i vālā-şiyem
Eyler du‘ā hep dem-be-dem cümle ḥalāyık ‘an şamīm

Ērdi ḳaşıde temmete ğayrı du‘ā zī-şevkete
Ġālib ola her millete bi-ḥürmeti ṭā sīn u mīm

Ēde Ḥudāvend-i Mu‘īn her emrine şādī ḳarīn
Dā‘im maḳāmında mekīn ola o şāh-ı müstaḳīm

Her cānibi ma‘mūr ola her ‘askeri mañşūr ola
Her düşmeni maḳhūr ola yā Rabbi yā Ḥayy u Kerīm

Gūş étدی cümle şā‘irān vaḳt-i cülūsunda ol ān
Her biri nazm étدی hemān bir tāriḥ-i dürr-i yetīm

Fā‘iz daḥi bir rüz u meh nazm étدی ya‘nī sāl ü meh
Oldu cihāna pādişeh devlet ile Sultān Selīm

II

[FM15b]

[Sultan I. Abdülhamid Han’a Kurban Bayramı münasebetiyle
sunduğu ıydiyye kasidesi | Zilhicce 1202 / Eylül 1788]

[fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün]

Şehriyār-ı mekremet-perver ḥidīv-i yem-‘aṭā
Ḥāzret-i ‘Abdülḥamīd Ḥān-ı ‘adālet-intisāb

⁶¹ ḥalīm : selīm] CM

Dem-be-dem mir'ât-ı iqbâliñ mücellâ eyleyüp
 Hâk Te'âlâ étmesin mir'ât-i kalbiñ jeng-yâb

Böyledir dâ'im du'â-yı hayrı ehl-i himmetiñ
 Feth u nuşretdir kafâ iqbâl ü devletdir rikâb

Devlet ü iğrâz ile tahta cülüsundan berü
 Olmada dâ'im füyûz-ı İzdi'den feyz-yâb

Niçe el'tâf-ı Hudâ'ya mazhar oldu cümleden
 Oldu şimdi fevz-i nuşretten dañi çün feth-i bâb

Bu hulûşuñ muqtezâsı böyledir me'mülümüz
 Milket-i a'dâyı teşhîr êde ceysi yâb yâb

Pâdişâhım çok tefe'ül eyledim Kur'an'dan
 Feth u nuşret âyetiyle oldu tab'im kâm-yâb

[FM16a]

'Avn-ı Hâk'la işte bu naşr-ı Celîl êtdi zuhûr
 Buldu 'âlem bu beşâretle efendim âb u tâb

Ben de bu âvâze-i fethi işitdikde hemân
 Hızır elinden güyiyâ kayd-ı hayâta içdim âb

Şevk ile bir mışra'-ı ber-ceste inşâ eyleyüp
 Hâtır-ı erbâb-ı nazma haylî vêrdim pîç ü tâb

Nâşidâ bu müjde-i cân-bağş bu eyyâmda
 Şübhesiz oldu du'âsı ehl-i hacciñ müstecâb

Hâtif-i gaybîden istifsâr êdince ma'nevî
 Vêr[d]i bu mazmûn-ı pâk ile cevâb-ı müste'tâb

Düşdü bu mışra'la bu târih-i mülhem bi's-şavâb
 İki 'ydi birden êtdi pâdişâh-ı Cem-me'âb

III

[FM28a]

**Tārīḥ-i Vilādet-i Sultān Aḥmed
bin es-Sultān ‘Abdülḥamīd Ḥān
lī’s-Seyyid Muḥammed Fā’iz**

**[Sultan I. Abdülhamid’in oğlu Şehzade Ahmed’in doğumu
münasebetiyle kaleme aldığı sekiz vecihli tarih manzumesi
| 1190 / 1776-77]**

[fā’ilātün / fā’ilātün / fā’ilātün / fā’ilün]

Şād-mān ʔtdi cihānı luḥf-ı Ḥayy u Müste‘ān
Erlir maḫşūduna ‘ālem yeñiden buldu cān

Açdı gül-zār-ı neşāḫıñ gıncasın bād-ı sürūr
Her nihālinde geleñ bir bülbül ʔtdi aşıyān

Bu nizām u intizām-ı ‘ālemiñ ancak bu kim
Sa’d ile geldi vücūda necl-i sultān-ı zamān

Ḥādīm-i Baḥḫā vü Yeşrib ḥāmī-i şer‘-i kavīm
Māḫī-i şerr u fiten zıll-ı zalīl-i Müste‘ān

Ḥaḫ budur bir pādişehdir kim nazīrin görmedi
Dīde-i dünyā ve mā fihā ne pīr ü ne cevān

Eyleye zāt-ı şerīfin tā-ebed dā’im Ḥudā
Ḥıfz ʔde şehzādesin āfāta dünyāda her ān

Bir muşanna‘ beyt nazm ʔtdi o dem ilhām ile
Kim sekiz vech ile tāriḫ buldu anda ‘ārīfān

Kıldı Sultān Aḥmed’iñ mīlādı günü pūr-şu‘u‘
Necl-i sultān-ı zamān nesl-i şehin-şāh-ı evān

O semiyi-yi Faḫr-i ‘Ālem necl-i şāh-ı muḫ[t]erem

Başdı dünyāya kadem êtdi cihānı şād-mān

Çıkdı eflāke şadā-yı merhabā-i ‘ālemīn
İndi arza Bārekallāhu nidā-yı āsumān

Üsküdār kaçdısi Fā’iz gūş êdüp mīlādını
Tūl-i ‘ömr ile du‘āsın eyleyüp vird-i zebān

Şerh-i Tārīḥ

İki muşrā‘ı iki tārīḥdir ol beytiñ tamām
Geldi bu vech ile de başqa bu beyte ḥüsn ü ān

Evveliñ āḥādına eylerse ‘aşrāt u mi’et
Şānīden imdād o dem şāliş bulur tāb ü tüvān

‘Aksi tārīḥ-i çehārum pencüm ‘aşr-ı evvele
Gayr-ı ‘aşrāt-ı düvüm çammeyle bulur ‘izz ü şān

‘Aks-i ḥāmis sādisi sābi‘ mi’āt-ı evveli
‘Aşr u āḥād-ı düvüm çammı ile olur ‘ayān

‘Aks-i sābi‘ şāmini bunuñla heşt olur vücūh
Eylesin ‘add êtmeyen taşdıķ ayā şāh-ı cihān

IV

[FM21a]

Tārīḥ-i İmām-ı Sulṭānī Çavuş-zāde

[Çavuşzāde lakaplı İmām-ı Sultānî Mehmed Emin Efendi’nin (ö.
1196/1782) Anadolu Kazaskeri olarak tayini münasebetiyle yazdığı tarih
manzumesi | Zilhicce 1191 / Aralık 1777]

[müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün]

Zāt-ı şerīf-i pür-hüner sāmī-cenāb-ı mu‘teber
Hem-nām-ı Sulṭān-ı Beşer mecmū‘a-i ‘ilm ü beyān

Şems-i ma'ārif maṭla'ı nehr-i meḥāsin menba'
Şāfi fu'ād-ı alma'ı şāhib-kemāl ü kām-rān

Ol mazhar-ı feyz-i Ḥudā zıll-i İllāh'a muḳtedā
Anaṭolı şadrın 'aṭā ètdi aña şāh-ı cihān

Tertili memdūḥ-ı enām ḥüsn-i edā bi'l-cümle tām
Ḥaḳḳā ki bulmuş bir imām ol pādişāh-ı nükte-dān

Ḳadrin bilüp ol zü'l-kerem vèrdi aña bī-ḥadd ni'am
Şadr ile ḳıldı muḥterem ol şehriyār-ı ḳadr-dān

Fā'iz'de b[u] fikr u nazar tāriḥine buldu zafer
Ḳıldı imāmın kām-ver şadr ile dādār-ı zamān

Nazireleri

I

[FM32a]

Bākī Efendi

[mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün]

Eser āḥım yeli kūyunda cism-i nā-tüvān ditrer
Çemen şaḥnında güyā bāddan berg-i ḥazān ditrer

Gönül bir nāzik-endāmuñ vişāl-i ḥvānın özler kim
Teni pālūde-i ter gibi degseñ bir zamān ditrer

Ḳamer cāmı bu eyvān üzre dā'im şındığı bu kim
Şadā-yı ṭob-ı āḥımdan zemīn ü āsumān ditrer

Şu māhī gibi ki ḥāk üzre düşmüş şudan ayrılmış
Zülāl-i tiğ-i dil-berden cüdā cismimde cān ditrer

Mey-i düşineden **Bākī** bugün maḥmūra beñzersin

Elinde turmayup cām-ı şarāb-ı erguvān ditrer⁶²
Fā'iz Efendi

Ne dem ersem vişāl-i yāra bu cism içre cān ditrer
 Aña 'arz eylesem hālīm dehān içre zebān ditrer

O gül yüzlü civān-ı hoş-ıhırāmım çıksa gül-zāra
 Yağasın gönceler çāk eyleyüp hem gülsitān ditrer

Leb-i la'li toķunsa ger kenār-ı cām-ı şahbāya
 Piyāle mest olup ol dem şarāb-ı erguvān ditrer

Ėderse çeşm-i hışm ile nigāh ol āfet-i devrān
 Degil 'uşşāk-ı dil-haste zemīn ü āsumān ditrer

Görünce tīr-i müjgānın dil-i Fā'iz olur lertzān
 Kırunca ol kemān kaçsın hezārān pehluvān ditrer

II

[FM35b]

Bākī Efendi

[mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün]

Gübār-ı haţţıñ olmaz çünki hayrān olmağa bā'is
 Nedir la'-i lebüñ çāk böyle handān olmağa bā'is

Hevā-yı zülfü kılmışdır seni ey ebr āvāre
 Gözüñ yaşı budur seyl-i firāvān olmağa bā'is

Olurken rüz u şeb hem-sāye ol ruhsār-ı zībāya
 Nedir zülf-i dil-āvīziñ perişān olmağa bā'is

Yağarlar hep fetil-i dāğ olur destār ile cāme
 Budur abdāllar 'aşkında 'uryān olmağa bā'is

Meger başıñ ser-i kūyunda toķ olmak hevāsıdır

⁶² Krş. *Bākī Dîvânı*, haz. Sabahattin Küçük, TDK Yayınları, Ankara 2019, s. 188.

Dem-â-dem **Bâkîyâ** kolunda çevgân olmağa bâ'is⁶³
Fâ'iz Efendi

Hezâriñ zârına nâz-ı gül-i hoş-ter midir bâ'is
 Miyânında olan yâ cevri-ı kec-ıhancer midir bâ'is

Olan revnağ-deh-i meclis ruḥ-ı pür-tâb-ı sâkîdir
 Deme âğâze-i muṭrib midir neyler midir bâ'is

Ḥaṭ-ı ruḥsârı oldu âteş-engîz-i dil-i 'uṣşâk
 Bu âşûba 'aceb berber midir dilber midir bâ'is

Çekilmez çillesi âh ol kemân-ı ebrûnuñ ammâ kim
 Kesildi mi tûvân-ı şest-i dil âḫir midir bâ'is

Düşersem bârî tenhâ **Fâ'izâ** 'âlem hücum eyler
 Ḥulûş-ı dil mi nâkış yoḥsa bed-aḫter midir bâ'is

III

[FM33b]

Yahyâ Efendi

[mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün]

Elimde şîşe-i rengîn pür mey la'l-i nâb-âsâ
 Gözümde kaṭre kaṭre eşk-i ter dürr-i hoş-âb-âsâ

Mürîd-i 'aşk iseñ incinme ser-gerdânlık el vërse
 Sîpîhri döndürür cüy-ı irâdet âsiyâb-âsâ

Nihâl-i tâze iken böyle bir serv-i bülend oldu
 Dil-i meyyâl çoḫdan yüz sürer pâyine âb-âsâ

Nedîm-i pâk-meşreb ol hevâ-yı 'aşk ile pür ol
 Vücûduñ maḥv olunca meyden ayrılma ḥabâb-âsâ

Şüreyyâ vü hilâle 'arz-ı ḫâl etmem gerek **Yahyâ**

⁶³ Krş. *Bâkî Dîvânı*, s. 117.

Bu fikr ile yolunda pây-mâl oldum türâb-âsâ⁶⁴

Fâ'iz Efendi

Tağıtdı yâd-ı 'aşk-ı dil-rubâ 'aqlım ğubâr-âsâ
Dil-i âvâre mi şayd êtdi ol murğ-ı şikâr-âsâ

Pür êtdi tîr-i müjgân ile sînem ol kemân-ebrû
Mişâl-i şadr-ı Rüstem nâvek-i İsfendiyâr-âsâ

Alır pervâne tâbı şem'-i şeb-efrûzdan ammâ
Benim nâr-ı derûnum kendüden yanar çenâr-âsâ

Şikeste eyleyen pâ-yı dil-i mecrûhu seng-i ğam
Sezâdır efser-i Dârâ'ya dürr-i şâh-vâr-âsâ

Açılmaz sîne-i sîmîn üzre düymeler Fâ'iz
Tılısm-ı dahme-i Efrâsiyâb-ı şehriyâr-âsâ

IV

[FM36a]

Yahyâ Efendi

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Saňa ey 'aşık murâd-ı yâr olursa ger murâd
Yâ cefâ yâ luğf elbette olursun ber-murâd

Nâ-murâd olmak murâd êtsem de vechi yok mudur
Çünkü el vèrmez murâd üzre cihânda her murâd

Gönlümü yapmağ da yıkmağ da eliñde dostum
Olur elbette ne eylerse şeh-i kişver murâd

Devlet-i pâ-bûs ile 'uşşâkı eyler kâm-rân
Kâm-bağış-ı ehl-i dilsen senden eylerler murâd

⁶⁴ Krş. *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, haz. Hasan Kavruk, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap ts., s. 32.

Ber-murād olmaḡsa **Yahyā** ḡaşdıñ istiġnāyı ḡo
Nāzenīn maḡbūba beñzer ḡoḡ niyāz ister murād⁶⁵

Fā'iz Efendi

Cān gözüñ aç 'aşḡ ile cānānı bulmaḡsa murād
Cām-ı 'aşḡ iç derd ile dermānı bulmaḡsa murād

Rāh-ı 'aşḡ içre vücūduñ pāy-māl ét ey göñül
Süy-ı kūy-ı şāhid-i Hırşān'ı bulmaḡsa murād

Nār-ı dūzaḡdan mürūr étmeksizin imkānı yoḡ
'Adn içinde ḡūr ile ġilmānı bulmaḡsa murād

Şiddet-i rāha taḡammülle érilir menzile
Ḳalma yolda belde-i 'irfānı bulmaḡsa murād

Fā'izā aç gözünü nefsiñ ne yapmış saña bak
Ḳıl nedāmet ḡāline iḡsānı bulmaḡsa murād

V

[FM33a]

Nef'ī

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Hem ḡadeḡ hem bāde hem bir şūḡ sākīdir göñül
Ehl-i 'aşḡıñ ḡāşılı şāḡib-mezāḡıdır göñül

Bir nefes dīdār içün biñ cān fedā étsem gerek
Niḡe demlerdir esīr-i iştiyāḡıdır göñül

Dildedir mihriñ ḡo ḡāk olsun yolunda cān u dil
Ben ölürsem 'ālem-i ma'nāda bāḡīdir göñül

Zerredir ammā ki tāb-ı āfitāb-ı 'aşḡ ile
Rūzigārıñ şemse-i ḡāk [u] revāḡıdır göñül

⁶⁵ Krş. *Şeyhülislām Yahyā Dîvânı*, s. 67.

Ëtse Nefî n'ola ger gönlüyle dâ'im bezm-i hâş
Hem çadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir göñül⁶⁶

Fâ'iz

Âteş-i ğamda döner süzende biryandır göñül
Aşk-er-i kânûn-ı dâğ-ı sîne vü cândır göñül

Dîde-i hubba remâdın eylesin kehğâl-i 'aşk
Dütiyâ-yı incilâ kühl-i Şifâhândır göñül

'Ârif-i şâhib-'ayâr-ı cevher-i deryâ-yı 'aşk
Hvâce-i kıymet-şinâs-ı gevher-i kândır göñül

Manzar-ı feyyâz-ı 'âlem mehbiţ-i envâr-ı feyz
Dürç-i rûkn-i gevher-i İslâm u imândır göñül

Me'haz-ı ehl-i hikem dênse 'aceb mi Fâ'izâ
Feylesof-ı hikmet ü dâna-yı devrândır göñül

VI

[FM32b]

Râgıb Paşa

[mütefâ'ilün / fe'ülün / mütefâ'ilün / fe'ülün]

Nedir ey göñül bu hayret neden âh [u] vâha ruşşat
Meger eylemiş bir âfet seni vaqf-ı derd-i hasret

Nice âfet âfet-i cân sitem-âferîn [ü] fettân
Nigehi belâ nigeh-bân müjeler kazâ niyâbet

O nigâh-ı çeşm-i pür-gü o remîde tarz-ı âhû
Odur ebruvân-ı dil-cû dili étmesin mi ğâret

⁶⁶ Krş. *Nefî Dîvânı*, haz. Metin Akkuş, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap 2018, s. 267-268.

Ruğu âli gül olmuş ham-ı zülfü sünbül olmuş
Lebi şorma bir mül olmuş ki verir cemâda hâlet

Ala destine piyâle şuna buseden nevâle
Bakılır mı kıl u kâle getirir mi tevbe tākāt

Leb-i nâz-ı dür-feşânı éde nükteler zebânı
Daği handeler nihânî vère ihtimâl-i vuşlat

Külehin éde şikeste ola çeşm-i mesti haste
Ala tiğ-i nâzı deste vère bezme şür u dehşet

Tarabıñ olup tamâmu vère kıddine hırâmı
Éde rakş için kıyâmu o zamân kıpar kıyâmet

Ne hayâl-i şâ'ib ister ne kemâl-i tãlib ister
Bu ki tãb'-ı **Râgıb** ister vère böyle hüsn-i zînet⁶⁷

es-Seyyid Muḥammed Fâ'iz

Ne bu guşşa vü bu hayret neden ey gönül bu hâlet
Meger ol perî-kıyâfet saña étmemiş mürü'et

Nice perri pür-girişme ne girişme 'ayn-ı 'işve
Nazar eyleseñ o çeşme gelir 'aynuña beşâret

Lebi gonce yüzü gülzâr dili güyâ bülbül-i zâr
Bunu serv-i hoş-reftâr şalına geze ol âfet

Femi dürc-i dürr-i meknün daği alı hâdden efvün
Ney ü tãnbür ile kãnün çalına kıpa kıyâmet

Şoyuna o sîm-i sâ'id gele bezme ola kã'id
Daği vaqt ola müsâ'id gele mi dile küdüret

Ala deste şâğar-ı mül ruğu tãb-ı meyle gül mül
Şuna buse şacı sünbül éde vaşlına işâret

⁶⁷ Krş. Hüseyin Yorulmaz, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989, s. 81-82.

Çura bezmi sebze-zāra ola cām-ı mey idāre
Giye şūf-ı şāl ü hāre nedir ‘aşığa selāmet

Yer öpe éde kıyāmı bula meclis ihtitāmı
Vere vaşlına nizāmı nice kıala dilde ıtaakat

Şu gazel ki tarha āgāz éde Rāgıb-ı ser-[e]frāz
Nice Fā’iz ola dem-sāz nice ola ol selāmet

VII

[FM29b]

Salāhî Efendi

[mefā’ılün / mefā’ılün / mefā’ılün / mefā’ılün]

Felekden olsa ger şükr ü şikāyet i’tibār olmaz
Budur anıñ sürür [u] hüznü zīrā ber-ıarār olmaz

Zalām-ı hüznü pes ta’kıb éder nūr-ı sürür elbet
Cihānda kağı gün gördüñ ki encāmı nehār olmaz

Niçe berd[-i] keder gitmez şafā germiyyeti érmez
Görölmüş mü şitā faşlı ki hālfı nev-bahār olmaz

Celāl ile cemāli çün ki tev’emdür bu ‘ālemde
Te’ākub eyler āşarı biri de pāyidār olmaz

Eger ebr olmasa arza érer mi kaatre-i bārān
Zemīn-i tīre bī-āb olsa anda sebze-zār olmaz

Celālinden olur feyz-i cemāli nev-be-nev zāhir
Olur kaahrında luftu muzmer ammā āşikār olmaz

Şalāhî hikmet ü ‘ibretde bir hoş tuhfe nazm étdin
Dil-i ğam-dīdeye hıç bundan özge yādigār olmaz⁶⁸

⁶⁸ Krş. Bedriye Gülay Açar, *Salāhaddīn-i Uşşâkî’nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 345-346.

Fâ'iz-i Hâkîr

Felekden fülk-i âmâliñ riyâhı ber-çarâr olmaz
Anıñ-çün aña erbâb-ı nühâda i'tibâr olmaz

Eser bād-ı murād elbet hemân deryâ-dil ol ey dil
Müşâheddir ki her demde bihâr üzre buhâr olmaz

Muhaqqıktır ki Hâk yüs-ile 'usru eylemiş ta'kîb
Te'emmül eyleyende inşirâhı hâr hâr olmaz

İner zulmet ile ekser şehâbıñ mâ'-i seccâcı
Mezârî' bî-zebân olunca anda berg [ü] bâr olmaz

Celâliyle cemâli luţf-ı Bârîdir bu devrânıñ
Kafesde çurmayınca pür-ı şâhân şehriyâr olmaz
Kemân-ı sahtı eflâkiñ çekilmez gerçi kim ammâ
Kepâde menzil almaz tîri zîrâ yek-süvâr olmaz

Şalâh ile olan nuţka ne mümkin eylemek tanzîr
Seniñ Fâ'iz bu nazmuñ ehl-i hâle yâdigâr olmaz

VIII

[FM36b]

Sâlim Efendi

[mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

Ruĥ-ı âliñ gül-i aĥmer-dehâniñ ğonce-i terdir
Cebîniñ mihr-i enver kâmetiñ serve berâberdir

Görünmez baña da'vetsiz benimle étmez ünsiyyet
Bu daĥi ol perîye hâşılı incindigim perdir

Ĥulûşun eyler icrâ eşk-i çeşm-i ĥûn-feşânından
Dil-i 'âşıkda iĥlâş-ı vefâ şü gibi ezberdir

Ĥudûm-i pâkine cânım nişâr étsem de ednâdır
Saña cân-ı ğöñülde iştiyâkıñ şöyle bir yerdir

Gelüp bir kerre şormazsın ki n'işler **Sâlim**-i nâçâr
Perişandır o zârın hâli gâyetle mükedderdir

Fâ'iz Efendi

Dizilmiş gerden-i kâfûra şanma dâne-i dürdür
Le'âliyle muraşşa' levh-i simîn-i mücevherdir

Müca'ad kâkül-i hoş-bû müdevver nokta-i hindü
Gül-i ruhsârı üzre güyyiâ müşg ile 'anberdir

Haç-ı ruhsârı hür âyâtıdır reyhân ile güyâ
Yazılmış gül-penbe üzre saç-ı hoş-terdir

Şu'â'-ı rüy-ı sâkî şu'le-i câm-ı mey-i şâfi
Biri hürşid-i enver birisi yâkût-ı ahmerdir

Gurüb étmez o meh-çal'at semâ-ı dilde peyveste
Anın-çün dâ'imâ dil-hâne-i 'aşık münevverdir

Hâzer kıl Fâ'izâ müjgân ile ebrûlarından kim
Hâdeng-i pîşe vü biri birisi tîg-i haçerdir

Ailevi Tarih Manzumeleri

I

[FM3b]

Târîh-i Lihye

[Oğlu Mehmed Hâlid'in sakal bırakması münasebetiyle
yazdığı tarih manzumesi | 1199/1784-85]

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Hâmd ola Hâllâk-ı âlem Hây u Raḥmân u Qadîr
Eyledi bu 'abd-i müznib mücrime lutf-ı keşîr

Kim Muḥammed Hâlidim nûrum o nûr-ı bâşıram
Lihyesin gördü 'izârında bu 'ayn-ı kâsıram

Leyle-i ‘azm-i Regâ’ibde Cenâb-ı Kibriyâ
Rîş ile rûşen kılup vechini étدی pür-zîyâ

Rûy-ı pâkinde ‘izâr yanında müy-ı fâşiye
Hürde haţ ile cemâlin üzre gûyâ hâşiye

Éde çârub anı fazl ile der-i vâlâsına
Ceddi Sulţân-ı Enâm’ın türbe-i ‘ulyâsına

Mâ-i zemzem ile ğusl éde İllâh-ı ‘âlemîn
Étme muhtâc anı senden ğayra Hâyru’n-Nâşîrîn

Mânî-i ta’dâd-ı târîh oldu çün şugl-ı keşîr
Étdi istimdâd Hudâ’dan Fâ’iz-i ilhâm-vaķar

Pes ricâl-i seb’a himmet eyledi târîhini
Haţt-ı reyhân ile besmele yazıldı vechine [1199]

II

[FM3b]

Târîh-i Ru’ûs

[Oĝlu Mehmed Hâlid’in müderris olarak atanması
münasebetiyle yazdığı tarih manzumesi | 1200/1785-86]

[mefâ’îlün / mefâ’îlün / mefâ’îlün / mefâ’îlün]

Merâmın étدی i’tâ bu haķîr-i ‘abd-i bî-nâba
Ola ħamd u şenâ her dem o zî-ihsân-ı Vehhâb’a

Bilâ-külfe olup maķşûda nâ’il ķurre-i ‘aynım
Düşürmedi bi-ħamdillâh yem-i miĥnetde girdâba

Buña bâ’iş olan zât-ı şerîfi tâ-ebed Yâ Rab
Beraĥdan kıl berî ba’s étme anı semt-i it’âba

Anı şadrında dâ’im éde dehr oldukça ķâ’im Hâķ
Ola ihsânı dâ’im cümle-i ĥullâb-ı enyâba

Ola kedd ü miĥenden necl-i pâki her dem âsûde
Cenâb-ı Hâķ nazîr éde du’âmı tîr-i pertâba

Arardım bu sürūra târîh için bir kelâm-ı tām
 Şorardım ba'zı aḥbâb-ı kirâm-ı ulü'l-elbâba
 Gelüp bir hâtif-i ğaybî dedi Fâ'iz budur târîh
 Müderris oldu Hâlid Molla müjde bizden aḥbâba [1200]

Gazel, Kıt'a ve Müfredleri

I

[FM39b]

[fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

‘Âdemiñ ‘uşşâkıñı ihlâk ise bî-cürm eger
 Yâ benim suçum ne şâhım kimden eylersin ḥazer

Bu zene baḳdıḳça dil pür-ḥün olur kim gūyiyâ
 Ol la'ldir ol kim almışdır güneşden reng ü fer

Dîdemi dendân ü la'linden ayırmam dâ'imâ
 Kim dür-i yâḳût velî şâd édüp eyler mi keder

Ḥande étdikde ḥakîmiñ ḳavline bürhân olur
 Leblerin görüp o dem ehl-i kelâm âyâ en der

Biñ ezâ eyler baña yâre oldum mübtelâ
 Fâ'izâ yok çâre illâ kim taḥammül yâ sefer

II

[FM32a]

Kıt'a-i Naşîhat-âmîz

[mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün]

Olanlar ḥidmet-i sulṫâna maḥrem
 Gerekdir bu iki ḥaşletle hem-dem
 Giricek içertüye ola a'mâ
 Çıkınca ṫaşrasına ola ebkem

III

[FM28b, 32a]

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Çün ki bir 'āşık daħi istersen ey meh kendüñe
Ġamze-i cellādına emr èt iki kılsın beni

IV

[FM28b]

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Bülbül-i şūrīdeden gelmez gülistāna zarar
Bāğ-bānā sen hemān gül-zārıñ ırakdan şaķın

V

[FM28b]

[mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

Dèdim şol gerden-i kāfuruñ üzre beñ midir cānā
Dèdi ol bir ħarāmī zengīdir dā'im boğaz bekler

VI

[FM28b, 32a, 37a]

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Kākülün kim tel tel eṭrāf-ı 'araķ-çīnden çıkar
Kār-bān-ı müşge beñzer Çīn-i Māçīn'den çıkar

VII

[FM29a]

[mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

Miyânından haber şordum dèdi ol gözleri āhū
 Ötesi küh-ı billūra çıkar bir ince beldir bu

VIII

[FM35b]

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Cānı göndermek dilerdim da'vet-i dil-dāra ben
 Korkarım gönlüm gibi ol daħi gide gelmeye

IX

[FM35b]

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Şordular Mecnūn'a Leylā'nıñ sa'adet-ḫānesin
 Sīnesin ḫāk etdi gösterdi dil-i vīrānesin

X

[FM36a]

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Dilberin gönlüne āhım etmedi ašlā eṣer
 Gerçi dèrler āh-ı 'āşık seng-i ḫārāda geçer

XI

[FM37a]

[mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün]

Bize luṭf ét bulanık kahve vèrme
 Eger iḫsānıñ olursa duru vèr

Sonuç

Bu çalışmada 18. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Nakîbüleşraf Mehmed Fâiz Efendi'nin (ö. 1208/1794) hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde durulmuş, hazırladığı bir şiir mecmuasından (İÜ Nadir Eserler Ktp., TY3710) hareketle kendisine ait Türkçe şiirlere yer verilmiştir. Her ne kadar tezkirelerde ona ait olduğu söylenen Türkçe bir divandan söz edilmişse de bu eser henüz ortaya çıkarılmış değildir. Dolayısıyla şiirlerinden bir kısmını içermekle önemli bir yere sahip olan söz konusu mecmuanın neşri ile beraber, şairin tespit edebildiğimiz bütün Türkçe şiirleri bir arada istifadeye sunulmuş olmaktadır.

Fâiz Efendi'nin edebî şahsiyeti ve ilgilendiği türler hakkında önemli ölçüde bir fikir veren bu manzumeler arasında en dikkat çekici eser ise onun 121 beyitlik mi'râciyyesidir. Bunu padişah, şehzade ve sair devlet büyüklerine cülus, bayram, doğum, tayin gibi çeşitli vesilelerle sunduğu tebriknâmeler izlemektedir. Bu grubu oluşturan şiirler, şairin edebî şahsiyetinin yanı sıra merkeze yakınlığı ve himaye ilişkileri bağlamındaki yerini de aydınlatmaktadır. Mecmuada yer alan bir diğer önemli şiir grubuysa onun; Bâkî, Şeyhülislâm Yahyâ, Nef'î, Koca Râgıb Paşa gibi büyük Osmanlı şairlerinin gazelleri üzerine yazdığı nazirelerden oluşmaktadır. Dinî, hikemî, şûhâne gibi çeşitli tarz ve edada kaleme alınan bu nazireler, mevcut şiirleri arasında onun asıl edebî hüner ve kıratını gösteren manzumeler olup seçimleri bakımından şahsi beğenisini de ortaya koyan şiirler durumundadır.

KAYNAKÇA

- AÇAR, Bedriye Gülay, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne: 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*, haz. Niyazi Adıgüzel - Raşit Gündoğdu, C. 2/1, Trakya Üniversitesi, Edirne 2014.
- Ahmed Rif'at, *Devhatü'n-Nukabâ*, haz. Hasan Yüksel - M. Fatih Köksal, Dilek Matbaası, Sivas 1998.

- AKTI, Yunus, *Ahmed Nazif Efendi ve Nakibüleşraflara Dair Eseri: Riyâzu'n-Nukabâ -Tahlil ve Metin-*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Ârif Hikmet, *Tezkire-i Şu'arâ*, haz. Sadık Erdem, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- AYAZ, Kadir, "Bandırmalı Küçük Hâmid Efendi'nin Hadis İcâzetleri ve *Câmi'ü rivâyâtî'l-fehâris ve lâmi'ü icâzâtî ehli'l-fevâris* Adlı Eserindeki Rivayet Birikimi", *Osmanlı'da İlm-i Hadis*, ed. Zekeriya Güler v.dğr., İSAR Yayınları, İstanbul 2020, s. 387-428.
- Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyetü'l-Ârifîn*, 2 cilt, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1951-1955.
- Bâkî Dîvânı*, haz. Sabahattin Küçük, TDK Yayınları, Ankara 2019.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, 3 cilt, Matbaa-i Âmire. İstanbul 1333.
- BUZPINAR, Ş. Tufan, "Nakibüleşraf", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, C. 32, s. 322-324.
- ÇİÇEK, Hikmet, (*Vekâyi nüvis*) *Sadullah Enverî Efendi ve Tarihinin II. Cildinin Metin ve Tahlili (1187-1197/1774-1783)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2018.
- EMECEN, Feridun, "Taylesanizade Abdullah", *Historians of the Ottoman Empire*, 2008, <https://ottomanhistorians.uchicago.edu/tr/historian/taylesanizade-abdullah> (Erişim tarihi: 11.02.2022).
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, 4 cilt, y.y. ts.
- Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u*, haz. Rıza Oğraş, Emirdağ Ofset, Burdur 2001.
- Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü'l-Şakâ'ik fi Hakki Ehli'l-Hakâ'ik*, haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Fihrisü'l-Mahtûâtî't-Türkiyyeti'l-Osmâniyye*, 4 cilt, Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme, Kahire 1989.
- İŞİK, Ayhan, "Osmanlı Devleti'nde Nakibü'l-Eşrâflık Müessesesi ve Meşihat Arşivindeki Nakibü'l-Eşrâf Defterleri", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 8 (2014), s. 213-285.
- İŞİK, Ayhan, "Osmanlı Devleti'nde Nakibü'l-Eşrâflık Müessesesi ve Trabzon Seyyidleri", *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Şenol Saylan - Betül Saylan, C. 2, Değişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 975-977.

- İbn-i Nuh, *Van Tarihi*, haz. Zeki Tekin, Ahenk Yayınevi, Van 2003.
- İSEN, Mustafa, “Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler”, *Tezkireden Biyografiye*, Kapı Yayınları, İstanbul 2010, s. 206-219.
- İstanbul’un Uzun Dört Yılı (1785-1789): Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi*, haz. Feridun M. Emecen, Tatar Yayınları, İstanbul 2003.
- Kasâ’id-i Cûlûsiyye-i Sultân Selîm Hân*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü, nr. 827.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih, “Fâ’iz / Safhî, Bıçakçılar İmamı Hafidi Seyyid Mehmed Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2015, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/faiz-safhi-bicakcilar-imami-hafidi> (Erişim tarihi: 21.05.2021).
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, 6 cilt, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, nşr. İbnülemin Mahmud Kemal, Devlet Matbaası, İstanbul 1928.
- Nef’î Dîvânı*, haz. Metin Akkuş, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap 2018.
- ÖGE, Ali, *18. Yüzyıl Osmanlı Âlimlerinden Yusuf Efendizâde’nin Kıraat İlmindeki Yeri*, Hüner Yayınevi, İstanbul 2015.
- ÖZGÜL, M. Kayahan, *Osmanlı’nın Hazânında Gazel Dökümü: Modern Türk Şiirini Ararken*, Hece Yayınları, Ankara 2006.
- ÖZKAN, Halit, “Yûsufefendizâde”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 2013, C. 44, s. 41-42.
- Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâ’sı*, haz. Sadık Erdem, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1994.
- SARICIK, Murat, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Nakîbü’l-Eşrâflık Müessesesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003.
- Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, haz. Hasan Kavruk, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap ts.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilâtı*, TTK Yayınları, Ankara 1988.
- ÜZEL, Mustafa, “Hattat Mehmed Faiz Efendi”, *Hattatlar Ansiklopedisi*, 2015, <https://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/mehmed-faiz-efendi.html> (Erişim tarihi: 19.05.2021).

YORULMAZ, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Abdülhamid I (AE.SABH.I), 360.25152.

BOA, Ali Emiri Selim III (AE.SSLM.III), 312.18164.1.

BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), 520.26298.0.

BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT), 1402.56642.

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi (MA), Nakibüleşraf Defterleri (ND), nr. 29.

E K

Fâiz Efendi Mecmuasının Ayrıntılı İçeriği

-İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi, TY3710-

1b-2b	Van Müftüsü Bedreddin Ömer Efendi'ye (Vânî) ait, <i>Kasîdetu Fetahnâ bi'smi Fettâh</i> şeklinde bilinen 14 beyitlik na't-ı şerif üzerine Fâiz Efendi'nin kaleme aldığı Arapça tahmis
3b	Oğlu Mehmed Hâlid Efendi'nin sakal bırakışı (8 beyit) ve müderris oluşu (7 beyit) münasebetiyle Fâiz Efendi'nin Türkçe olarak kaleme aldığı iki tarih manzumesi
4b	Fâiz Efendi'nin oğlu İbrâhim Edhem Efendi'nin, kendi evladının doğumu üzerine Türkçe olarak yazdığı iki tarih manzumesi (ilki 3, ikincisi 5 beyit)
6a-6b	Fâiz Efendi'nin, Sultan I. Abdülhamid ve Sadrazam Paşa (Koca Yusuf Paşa olması muhtemel) için Türkçe olarak kaleme aldığı külli bir dua
8a-9a	İbnü'n-Nahvî'nin <i>el-Kasîdetü'l-Münferice</i> isimli manzumesi (46 beyitlik bir aktarımı)
10b-15a	Fâiz Efendi'ye ait 121 beyitlik Türkçe manzum mi'râciyye
15b-16a	Fâiz Efendi'nin, Sultan I. Abdülhamid'e hitaben bayram münasebetiyle yazdığı 13 beyitlik Türkçe bir tarih manzumesi
16b-18b	Fâiz Efendi'nin, yine I. Abdülhamid için yazdığı manzumensur, Arapça-Farsça bir dua
19b	Fâiz Efendi'nin, Şeyhülislâm Mekkî Mehmed Efendi hakkında yazdığı 15 beyitlik Arapça manzum medhiye
20a	Fâiz Efendi'nin, Şeyhülislâm Mehmed Kâmil Efendi hakkında yazdığı 15 beyitlik Arapça manzum medhiye
20b	Sultan I. Abdülhamid devrinde Zeyrek yakınlarında inşa edilen yeni bir cami münasebetiyle Kazasker Tevfik Efendi tarafından yazılan 10 beyitlik Türkçe bir tarih manzumesi
21a	Fâiz Efendi'nin, Çavuşzâde lakaplı İmâm-ı Sultânî Mehmed Emin Efendi'nin Anadolu Kazaskeri olarak tayini münasebetiyle yazdığı 6 beyitlik Türkçe bir tarih manzumesi

21b	Fâiz Efendi'nin, Sâhib Osman Efendi'nin meşihata gelişi münasebetiyle yazdığı 15 beyitlik Arapça bir tarih manzumesi
23b-25b	Sünbülzâde Vehbî'nin <i>Kasîde-i Tayyâre</i> unvanlı 81 beyitlik Türkçe manzumesi
26b-27a	Bâb-ı Hümâyün çeşmesine Seyyid Vehbî'nin yazdığı 28 beyitlik tarih manzumesi ("Aç besmeleyle iç suyu Hân Ahmed'e eyle duâ" mısrayla biten)
27b	Fâiz Efendi'nin, Sultan III. Selim'in cülusu münasebetiyle yazdığı 15 beyitlik Türkçe tebriknâme
28a	Fâiz Efendi'nin, Sultan I. Abdülhamid'in şehzadesi Sultan Ahmed'in doğumu münasebetiyle yazdığı 16 beyitlik Türkçe tebriknâme (8 vecihle tarih düşürülmüş olup manzumenin 5 beyti bunun izahı mahiyetindedir.)
28b	Münîf ve Nedîm'e ait birer gazel ile 4'ü Fâiz Efendi'ye, 1'i de Nâbî'ye ait olmak üzere 5 adet müfred
29a	Nâbî ve Bâkî'ye ait birer gazel ile Fâiz, Bâkî, Nâbî ve Resîm'e ait birer müfred
29b	Salâhî Efendi'nin bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire
30a	Rumeli Kazaskeri Ârif Efendi'ye ait bir gazel
30b	İzzet Paşa ve Münîf'e ait birer gazel
31a	Neylî Efendi ve Âtîf Efendi'ye ait birer gazel
31b	Vassâf Abdullah Efendi ve Defterdâr Abdî Efendi'ye ait birer gazel
32a	Bâkî'nin bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire, ayrıca Fâiz Efendi'ye ait 2 müfred ile 1 de kıt'a
32b	Koca Râgıb Paşa'nın bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire
33a	Nef'î'nin bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire
33b	Şeyhülislâm Yahyâ'nın bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire
34b-35a	Sünbülzâde Vehbî'nin <i>Nemçe Kasidesi</i> (25 beyit)
35b	Bâkî'nin bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire, ayrıca Fâiz Efendi'ye ait 2 müfred
36a	Şeyhülislâm Yahyâ'nın bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire, ayrıca biri Fâiz Efendi'ye diğeri İzzet'e ait birer müfred

36b	Sâlim Efendi'nin bir gazeli ile Fâiz Efendi'nin buna yazdığı nazire ve ayrıca 2'si Nâbî'ye, 1'i de Nef'î'ye ait olmak üzere 3 adet müfred
37a	Şâkir Bey'in bir gazeli ile Necib Efendi'nin buna yazdığı nazire, ayrıca Fâiz Efendi'ye ait 2 müfred
37b	Nâbî'ye ait 2 gazel ve ayrıca 2'si Fâiz Efendi'ye, 1'i yine Nâbî'ye ait olmak üzere 3 adet müfred
38a	Sultan III. Selim'in cülusu münasebetiyle Tevfik Efendi'nin inşad ettiği tarih manzumesi
38b	Sultan III. Selim'in cülusu münasebetiyle Nâşid Bey Efendi'nin inşad ettiği tarih manzumesi, yine aynı münasebetle Atâ'nın inşad ettiği tarih manzumesi
39a	Sultan III. Selim'in (İlhâmî) iki gazeli
39b	Fâiz Efendi ve Şeyhülislâm Yahyâ'ya ait birer gazel
40a	Sultan III. Mustafa'nın dübeyti ile Râgıb Paşa'nın buna mukabil cevabı, ayrıca Hindî Molla Efendi'nin bir tarih manzumesi
45b	Şeyhülislâm Mehmed Kâmil Efendi'nin Sultan I. Abdülhamid'e hitaben, harp için sorulan fetvaya verilen olur cevabı
46a	İstanbul kadısına hitaben 1203 tarihli bir arıza

"TURKISH POEMS OF NAKİBU'L-EŞRAF MEHMED FĀ'İZ EFENDİ:
Mİ'RĀJİYYE, TEBRİK-NĀME AND NAZİRES"

Abstract

The Ottoman poetry tradition, which was mostly composed of scholar poets, maintained this feature from the beginning to the end through important representatives. One of these personalities who contributed to this tradition in various styles and genres is Mehmed Fā'iz Efendi (d. 1208/1794), who was a member of one of the distinguished ulema families of 18th century Istanbul.

Fā'iz Efendi, who had different aspects such as science, poetry, calligraphy, served as central judges such as Üsküdar, Edirne, Medīna and Istanbul, and in the last period of his life, he also served as a nakību'l-eşraf. Especially, this last higher rank he took is a valid indicator of his sayyidism apart from his position and degree in the protocol.

Although it is reported in the collection of biographies that the poet, who uses the pseudonym of Fā'iz in his poems, has a Turkish divan, the divan mentioned is not in our hands today. In addition, a poetry mecmua belonging to him is registered at Istanbul University Rare Books Library number TY3710. This mecmua, which contains poems written by Fā'iz Efendi himself, as well as other poems belonging to first-class poets, has the type and number of poems that will suffice to get an idea about his poetry and literary personality.

Turkish poems belonging to Fā'iz Efendi in the mecmua; a mi'rājiyye (poem about Prophet Muhammed's ascension) composing of 121 couplets, consists of tebrik-nāmes (congratulatory poems) addressed to the sultan and other statesmen for various occasions such as enthronement, feast, birth, appointment, and nazires (response poems) on ghazals written by the great masters of Ottoman poetry such as Bākī, Yahyā, Nef'ī, Rāgīb Pasha, Salāhī, Sālim.

In this study, the biography of Fā'iz Efendi, his literary personality and his Turkish poems in the aforementioned mecmua are included.

Keywords

Mehmed Fā'iz Efendi, Fā'iz, nakību'l-eşraf, mi'rājiyye, tebrik-nāme, nazire, mecmua.